

3.

Riadenie školstva

Ako z predchádzajúcej 2. kapitoly vyplýva, spoločensko-pedagogické poslanie, úlohy, organizáciu a riadenie našej výchovno-vzdelávacej sústavy upravujú príslušné školské zákony (zákon o základných a stredných školách, o školských zariadeniach, o vysokých školách a o ďalšom vzdelávaní) a správu regionálneho školstva a pôsobnosť orgánov štátnej správy a samosprávy upravuje zákon č. 542/1990 o štátnej správe v školstve a školskej samospráve v znení neskorších úprav, najmä zákonom č. 222/1996 o organizácii miestnej štátnej správy a zákonom č. 301/1999.

Všeobecnú pôsobnosť ministerstva školstva vymedzuje zákon č. 347/1990 o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy, ktorý stanovuje, že ministerstvo školstva je ústredným orgánom štátnej správy pre základné, stredné a vysoké školy, pre školské zariadenia, celoživotné vzdelávanie, pre rozvoj a štátnu starostlivosť o mládež a šport.

Zákon stanovuje všetkým ministerstvám všeobecnú povinnosť:

- /// aktívne sa podieľať na príprave a realizácii jednotnej štátnej politiky, v rozsahu svojej pôsobnosti vykonávať štátnu správu na svojom úseku a plniť i ďalšie úlohy stanovené v zákonoch a iných všeobecne záväzných právnych predpisoch,
- /// skúmať problematiku vo veciach svojej pôsobnosti,
- /// spracúvať koncepcie rozvoja zverených oblastí,
- /// zabezpečovať náležitú právnu úpravu vecí patriacich do svojej pôsobnosti,
- /// pripravovať návrhy zákonov a iných všeobecne záväzných právnych predpisov,
- /// zabezpečovať dodržiavanie zákonnosti v oblasti svojej pôsobnosti,
- /// pri plnení svojich úloh úzko spolupracovať s ostatnými ústrednými orgánmi, vymieňať si potrebné informácie a podklady,
- /// využívať poznatky vedeckých inštitúcií a výskumných pracovísk a zapájať ich do riešenia otázok koncepcnej povahy,
- /// plniť svoje úlohy v súčinnosti s príslušnými odborovými orgánmi, najmä pri príprave návrhov opatrení týkajúcich sa životných a pracovných podmienok
- /// zákon stanovil, že činnosť všetkých ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy SR riadi, zjednocuje a koordinuje vláda SR, pričom podrobnejšie vymedzenie úloh jednotlivých ministerstiev sa upravia v ich štatútoch, ktoré schvaľuje vláda SR.

Pre oblasť riadenia a správy výchovno-vzdelávacej sústavy v súčasnej etape jej transformácie a zmien verejnej správy zásadnými úpravami oproti predchádzajúcemu stavu sú najmä ustanovenia, podľa ktorých:

- /// ministerstvo školstva riadi výkon štátnej správy na svojom úseku vydávaním všeobecne záväzných právnych predpisov, smerníc a pokynov, zjednocovaním postupu pri ich používaní, vypracúvaním koncepcií rozvoja úseku školstva a kontrolou realizácie v spolupráci s ministerstvom vnútra, financií a ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny (§ 11 zákona č. 222/1996),

- /// vo veciach výchovy a vzdelávania riadi základné a stredné školy ministerstvo školstva priamo, t.j. určuje obsah výchovy a vzdelávania, obsah odborného vzdelávania po prerokovaní so zúčastnenými ústrednými orgánmi (§ 2 a 39 školského zákona č. 350/1994),
- /// na zabezpečenie odborného-pedagogického riadenia a kontroly ministerstva školstva zriaďuje priamoriadené rezortné ústavy, metodické centrá (príloha 19). Priamoriadené organizácie MŠ SR) a Štátnu školskú inšpekciu (§ 6 zákona č. 542/1996 a § 8a zákona č. 301/1999),
- /// ministerstvo školstva určuje zásady pedagogického riadenia škôl, určuje podmienky odbornej a pedagogickej spôsobilosti pedagogických pracovníkov a so súhlasom príslušných odborových orgánov vydáva pracovné poriadky pedagogických pracovníkov (§ 51 a 58 školského zákona č. 350/1994),
- /// školy a školské zariadenia zriaďujú a zrušujú príslušné krajské a okresné úrady podľa siete škôl, ktorú schvaľuje ministerstvo školstva (§ 5 a 6 zákona č. 222/1996),
- /// pri školách, školských zariadeniach, v okresoch a krajoch sa zriaďujú školské rady ako iniciatívne, poradné a samosprávne orgány s vymedzenými právomocami presadzovať miestne záujmy, posudzovať činnosť škôl a školských zariadení, plniť funkciu ich verejnej kontroly a navrhovať kandidátov na vymenovanie riaditeľa školy alebo školského zariadenia (§ 7 zákona č. 301/1999),
- /// organizáciu, riadenie a správu vysokých škôl komplexne upravuje zákon č. 172/1990 o vysokých školách v znení úpravy zákonom č. 324/1996 (problematika je obsahom kapitoly 2.7. o vysokých školách);
- /// problematika ďalšieho vzdelávania na školách je súčasťou koncepcie vzdelávania a riadenia týchto škôl. O akreditácii ostatných vzdelávacích ustanovizní ďalšieho vzdelávania rozhoduje ministerstvo školstva v súčinnosti s príslušnými ústrednými orgánmi štátnej správy na návrh akreditačnej komisie MŠ SR (§ 5 zákona č. 386/1997 o ďalšom vzdelávaní).

3.1.

Riadenie a správa regionálneho školstva

Pred novembrom 1989 bolo riadenie školstva založené na princípoch tzv. demokratického centralizmu, kde to „demokratické“ predstavovalo iba dekoráciu a „centralistické“ skutočnú moc. Existovali síce volené zákonodarné orgány, ako aj hierarchia výkonných orgánov ústredných úradov a sústavy národných výborov (krajských, okresných, miestnych), ale všetky spoločenské procesy, a teda aj vzdelávanie, politicky riadili výkonné aparáty straníckych orgánov KSS na všetkých stupňoch riadenia – tak na základnej jednotke riadenia v škole, v mieste, ako aj v okrese, kraji, národnej republike i v celej federácii. Zákomom o NV č. 69/1967 a zákonom č. 79/1978 v znení zákona č. 50/84 o štátnej správe v školstve sa preniesla časť výkonnej právomoci na stredný stupeň riadenia (krajské a okresné národné výbory) a časť právomocí na základné jednotky riadenia (miestne národné výbory, resp. na riaditeľstvá škôl).

Zákon o národných výboroch (ako súčasť štátnej správy) upravoval pôsobnosť národných výborov na úseku školstva len všeobecne. Stanovil, že národné výbory spravujú školy a školské zariadenia a v podstate uzákonoval len zásadu ich podriadenosti sústave národných výborov. Zákon

č. 79/1978 o štátnej správe v školstve¹⁰ pôsobnosť správy spresňoval a stanovil, že národné výbory pri správe škôl a školských zariadení školy zriaďujú, zrušujú, odborne vedú, vykonávajú v nich inšpekciu výchovy a

¹⁰ Zákon o národných výboroch označoval vzťah národných výborov ku školám a školským zariadeniam pojmom správa a vzťah k hospodárskym organizáciám pojmom riadenie.

vzdelávania a hospodársky ich zabezpečujú. Zákon spresnil pôsobnosť a úlohy národných výborov primerane úlohám vyplývajúcim zo školského zákona č. 29/1984 tak, aby sa utvárali podmienky na dôsledné uskutočňovanie jednotnej štátnej školskej politiky podľa ústredne stanovených učebných plánov, osnov a podľa zásad jednotnej personálnej politiky.

Realizácia týchto zámerov školskej politiky bola však v druhej polovici 80. rokov podrobená verejnej kritike. V duchu reformných demokratizačných prúdov vyčítala sa jej najmä prílišná centralizácia, direktívnosť a byrokratizácia riadenia a správy školstva, nedostatočné uplatňovanie princípu demokratickosti, účasti učiteľov na riadení školstva, strnulosť obsahu a organizácie vyučovania. Preto v roku 1988 bola nútená federálna vláda i obe národné vlády prijať dokument, ktorý mal zabezpečiť zvýšenie právomoci volených orgánov národných výborov, racionalizovať a zefektívniť riadenie a správu (vrátane správy školstva), prehĺbiť demokratickosť a samosprávnosť riadenia a v súlade s tým vypracovať nový projekt rozvoja školstva, novelizovať zákon o štátnej správe školstva a vydať aj nový zákon o národných výboroch.

Zásadná zmena systému riadenia a správy regionálneho školstva nastala však po novembri 1989 po zrušení národných výborov v roku 1990 a následne zákonom č. 542/1990 o štátnej správe v školstve a školskej samospráve (na úseku vysokých škôl novým zákonom o vysokých školách č. 172/1990).

Zákomom č. 542/1990 o štátnej správe v školstve a školskej samospráve upravila sa pôsobnosť, organizácia a úlohy orgánov štátnej školskej správy a samosprávy tak, že štátnu správu škôl a školských zariadení vykonávali:

- /// riaditeľ školy alebo riaditeľ (vedúci) školského zariadenia,
- /// školská správa (ako školský úrad) priamo podriadená ministerstvu školstva,
- /// Ministerstvo školstva, mládeže a športu SR,
- /// iné ústredné orgány štátnej správy, ak tak ustanovil osobitný zákon.

Vnútroštruktúra štátnej správy v školstve sa upravila tak, že:

- /// odborno-metodické riadenie zabezpečovalo ministerstvo školstva prostredníctvom regionálnych štátnych školských správ a metodických centier,

- /// ekonomické a organizačné riadenie sa vykonávalo prostredníctvom školských správ,
- /// funkciu kontroly štátu nad úrovňou a výsledkami výchovy a vzdelávania v školách a školských zariadeniach, úrovňou pedagogického riadenia a materiálno-technických podmienok práce škôl a školských zariadení ako súčasti riadenia školstva prevzala školská inšpekcia. Vzniklo Ústredné inšpekčné centrum s vysunutými inšpekčnými centrami v sídlach niektorých školských správ.

Prijatím zákona č. 542/1990 sa ministerstvo školstva stalo suverénnym ústredným orgánom štátnej správy v školstve, lebo:

- /// v systéme riadenia a správy školstva sa zaviedlo rezortné (odvetvové) riadenie, do ktorého nemohli zasahovať iné štátne orgány (s istou výnimkou riadenia neštátnych škôl a stredných odborných učilísk, ktoré riadili ich zriaďovatelia),
- /// v riadení sa vytvoril priestor aj na spoluúčasť demokraticky volených samosprávnych orgánov (rád škôl a regionálnych školských rád),
- /// zvýšila sa právomoc základných jednotiek škôl s tým, že riaditeľ školy vykonával v taxatívne vymedzených otázkach štátnu správu I. stupňa a školám sa umožnilo získať právnu subjektivitu, čím sa dosiahla výrazná decentralizácia a demokratizácia riadenia školy.

Proces konštituovania rád škôl a územných školských rád však nebol zo strany štátnej správy dostatočne zabezpečený a zvládnutý. Voľby členov školských rád mohli byť riaditeľmi škôl ľahko zmanipulované, ak sa obávali o svoje posty a v školských radoch videli nežiaduceho oponenta, resp. nežiaduci kontrolný orgán. Tak boli mnohé voľby na hranici legitímnosti. Zákon č. 542/1990, ani metodické pokyny k nemu dostatočne neriešili demokratické fungovanie školských rád.

Problémom sa ukázalo najmä zastúpenie rodičov v školských radoch. Učiteľská verejnosť sa k početnejšiemu zastúpeniu rodičov stavala často negatívne, v niektorých prípadoch až odmietavo. Prevládal často názor, že rodičia ako neodborníci nemôžu kompetentne posudzovať otázky výchovno-vzdelávacieho procesu a problémov s ním súvisiacich. Nedostatočne sa akceptovalo, že rodičia nie sú len zákonnými reprezentantmi

žiacov a študentov, ale že ako významní činitelia výchovy sú rovnocennými partnermi školy a navyše aj ako zainteresovaní občania majú právo vyjadrovať sa k činnosti a výsledkom práce školy ako verejnej inštitúcie a participovať teda aj na jej prevádzke, riadení činnosti a na zabezpečovaní jej ekonomických a materiálo-technických podmienok.

Podobné problémy sa vyskytovali aj pri konštituovaní územných (okresných, krajských) školských rád. Neujasneným sa ukázalo aj rešpektovanie rozhodnutí školských rád, lebo zákon č. 542/1990 túto otázku jednoznačne neriešil. Stávalo sa preto, že uznesenia a rozhodnutia školských rád častokrát neboli akceptované, čím sa ich existencia javila ako sporná, resp. formálna a nefunkčná.

Ďalším nedostatkom bolo, že medzi jednotlivými územnými školskými radami navzájom, ani vo vzťahu k ministerstvu školstva sa nevytvorili dostatočne hlboké väzby. Neexistovala potrebná vzájomná ko-munikácia, spolupráca, výmena skúseností a koordinácia. Len sčasti možno tento nedostatok vysvetliť pripravovanou reformou verejnej správy, ku ktorej došlo zákonom NR SR č. 222/1996 o organizácii štátnej správy a k zásadnej novelizácii zákona č. 542/1990 o štátnej správe v školstve a školskej samospráve. Podstata problému tkvela v nevyjasnenom rozdelení kompetencií a doladení podmienok pre súčinnosť a normálne fungovanie novovytvorených inštitúcií.

Prijatím zákona č. 222/1996 o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov bolo zrušené odvetvové riadenie školstva, boli zrušené školské správy a ich pôsobnosť bola v plnom rozsahu prenesená na novozriadené krajské a okresné úrady ako integrované štátne orgány s územnou pôsobnosťou novozriadených 8 krajov a 79 okresov (podľa zákona č. 221/1996 o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky). Okresné úrady komplexne prevzali zriaďovateľskú právomoc a riadenie materských a základných škôl a školských zariadení, krajské úrady prevzali komplexne zriaďovateľskú právomoc a riadenie stredných a špeciálnych škôl a školských zariadení (okrem časti SOU a stredísk praktického vyučovania, ktorých zriaďovateľom ostali naďalej aj príslušné ústredné orgány štátnej správy a okrem neštátnych stredných škôl). Súčasne došlo ku zrušeniu Ústredného inšpekčného centra, vytvoreniu inšpekčných útvarov na odboroch

školstva okresných a krajských úradov a odboru školskej inšpekcie na ministerstve školstva.

Štátnu správu v školstve podľa novelizovaného zákona č. 542/1990 dosiaľ vykonávajú:

- /// riaditeľ školy alebo riaditeľ školského zariadenia,
- /// okresný úrad v oblasti materských a základných škôl a školských zariadení,
- /// krajský úrad v oblasti stredného školstva a školských zariadení,
- /// Ministerstvo školstva SR,
- /// iné ústredné orgány štátnej správy, ak tak ustanoví osobitný zákon.

Na riadení a správe regionálneho školstva v pôsobnosti krajských a okresných úradov sa dosiaľ podieľa viacero ich odborných organizačných útvarov:

- /// odborno-metodické riadenie zabezpečujú príslušné odbory školstva a kultúry a štyri oblastné metodické centrá priamoriadené ministerstvom školstva,
- /// ekonomické riadenie škôl a školských zariadení zabezpečujú finančné odbory (bez spoluúčasti obcí a miest),
- /// personálne veci zamestnancov škôl a školských zariadení vykonávajú organizačné odbory v spolupráci s odborními školstva,
- /// školskú inšpekciu do roku 2000 vykonávalo Ústredné inšpekčné centrum s vysunutými pracoviskami, od roku 2000 Štátna školská inšpekcia.

Novelami zákona č. 542/1990 došlo nielen k oslabeniu pôsobnosti odborov školstva KÚ a OÚ, ale aj rezortného vplyvu MŠ SR na realizáciu školskej politiky, lebo riadenie krajských a okresných úradov prevzala vláda SR. Ministerstvo školstva môže riadiť výkon štátnej správy na svojom úseku vydávaním všeobecne záväzných predpisov, smerníc a pokynov, pričom má úzko spolupracovať najmä s ministerstvom vnútra a ministerstvom financií.

Ďalšia novela zákona č. 542/1990 zákonom č. 301/1999 len sčasti napravila stav, ktorý vznikol v riadení školstva po roku 1996. Znovuobnovila pôvodné širšie kompetencie školských rád, ale problematiku samosprávy školstva, vzhľadom na opätovne pripravovanú novú reformu celej sústavy verejnej správy, systémovo nedoriešila, lebo podľa nej by malo dôjsť k novému vymedzeniu pôsobnosti štátnych a samosprávnych orgánov na miestnej i na

regionálnej úrovni. Zákon priamo zriadil nový nezávislý orgán štátnej správy v školstve – Štátnu školskú inšpekciu.

Kladom však je, že ministerstvo školstva vydalo vyhlášku č. 51/2000 o školskej samospráve, ktorou sa upravuje kreovanie rád škôl a územných školských rád, stanovuje sa v nich rovnocenné zastúpenie pedagogických zamestnancov, rodičov a posilňuje sa participácia obecného zastupiteľstva.

V oblasti pedagogického riadenia a kontroly kladne možno hodnotiť aj vydanie novej vyhlášky MŠ SR č. 32/2000 o školskej inšpekcii. Vyhláškou a následne k nej vydaným štatútom sa spresňuje poslanie, úlohy, postavenie a organizácia štátnej školskej inšpekcie ako orgánu štátnej správy v školstve, ktorej súčasťou sú odčlenené nezávislé školské inšpekčné centrá s regionálnou pôsobnosťou.

Vzhľadom na predpokladanú a avizovanú ďalšiu decentralizáciu riadenia školstva, keď základné školy majú prejsť do pôsobnosti obcí a miest a stredné školy do pôsobnosti regionálnej samosprávy, bude nevyhnutné nanovo systémovo riešiť aj postavenie samosprávnych orgánov

v školstve a citlivo odlišovať pôsobnosť v pedagogickom a pôsobnosť v hospodársko-správnom riadení a správe. V súčasnej etape prípravy všeobecnej verejnej správy nie je ešte doriešená otázka pôsobnosti a postavenia špecializovaných rezortných štátnych inštitúcií na úrovni okresov a krajov (školských úradov), ani systém financovania škôl a školských zariadení. Ukazuje sa však, že pri decentralizovanom riadení by v súlade s ustanoveniami Európskej charty miestnej samosprávy rozhodujúcim činiteľom so zásadnými kompetenciami mali byť práve miestne školské rady – jednak ako sociálny partner školy reprezentujúci širšie spoločensko-pedagogické záujmy občianskej samosprávy a jednak ako správne rady škôl na zabezpečenie a kontrolu ich ekonomických a materiálno-technických podmienok a plynulej, nerušenej práce. Podobne – v súlade s Európskou chartou regionálnej samosprávy – bude potrebné riešiť aj otázku postavenia, pôsobnosti, administratívneho a finančného zabezpečenia činnosti regionálnych školských rád, otázku vrcholného reprezentanta školskej samosprávy, a to tak vo všeobecných spoločensko-pedagogických otázkach, ako i v odbornopedagogickom riadení.

3.2.

Financovanie školstva

Vzdelávanie na štátnych školách v Slovenskej republike je v zmysle ustanovenia Ústavy SR bezplatné a prevažuje financovanie z verejných rozpočtov. Výchovno-vzdelávacia sústava, vrátane všetkých podporných služieb zabezpečujúcich tento proces, je financovaná zo štátneho rozpočtu v rozsahu zhruba 88-90%. Zvyšných 10-12% je krytých z mimorozpočtových domácich zdrojov a z medzinárodnej spolupráce, z rozpočtov miest a obcí, prípadne z príjmov, ktoré si vzdelávacie inštitúcie vytvoria nad predpísané limity a môžu ich priamo použiť.

Pridelovanie prostriedkov od roku 1990 prechádzalo častými zmenami v závislosti od zmien v organizácii štátnej správy, v dôsledku zmien formy hospodárenia jednotlivých súčastí výchovno-vzdelávacieho systému, ale v neposlednom rade aj v súvislosti s celorepublikovými zmenami systému evidencie.

Do roku 1990 boli finančné prostriedky zo štátneho rozpočtu pridelené:

- /// cez ústredný rozpočet a Ministerstvo školstva SR na vysoké školy a organizácie v priamom riadení rezortu školstva,

- /// cez rozpočet národných výborov na školy a školské zariadenia v ich priamej správe.

V rokoch 1991 – 96, po zavedení odvetvovej štátnej správy, podľa zákona č. 542/1990 o štátnej správe v školstve a školskej samospráve bolo financovanie vykonávané cez ústredný rozpočet a Ministerstvo školstva SR:

- /// priamo na vysoké školy a organizácie v priamom riadení ministerstva školstva,
- /// cez 42 okresných školských správ (priamo podriadených ministerstvu školstva) na materské školy, základné a špeciálne školy, základné umelecké školy a na školské

zariadenia zabezpečujúce podpornú činnosť týchto škôl (školské stravovanie, školské kluby, centrá voľného času, detské domovy, školy v prírode a pod.) a cez 4 školské správy s oblasťou pôsobnosťou, do pôsobnosti ktorých patrilo stredné školstvo, špeciálne školy, domovy mládeže a ostatné školské zariadenia zabezpečujúce podpornú činnosť pre tento druh školstva;

cez Ministerstvo zdravotníctva SR

- na stredné zdravotnícke školy;

cez Ministerstvo vnútra SR

- na policajné školy;

cez Ministerstvo obrany SR

- na vojenské školy.

Ministerstvo hospodárstva SR, Ministerstvo poľnohospodárstva SR, Ministerstvo dopravy a spojov SR a niektoré ďalšie sa podieľali na financovaní odborných učilíšť, ktorých boli zriaďovateľmi.

Od roku 1996, v rámci reorganizácie štátnej správy a územného členenia, došlo podľa zákona č. 222/1996 o organizácii miestnej štátnej správy k ďalšej zmene v toku financií zo štátneho rozpočtu a finančné prostriedky sa prideliť cez krajské úrady, ktoré majú vlastnú kapitolu štátneho rozpočtu na stredné školstvo a školské zariadenia, ktorých zriaďovateľom je krajský úrad, a cez okresné úrady na školy a školské zariadenia v riadení okresných úradov (tabuľky 24 až 33 a prílohy 19a, 19b).

Systém financovania stredných zdravotníckych škôl, policajných a vojenských škôl sa nezmenil; Ministerstvo hospodárstva SR, Ministerstvo poľnohospodárstva SR, Ministerstvo dopravy a spojov SR sa naďalej podieľajú na financovaní odborných učilíšť, ktorých sú zriaďovateľmi.

Zložitosť systému financovania vzdelávania a výchovy spočíva nielen vo vyššie popísaných zmenách, ale hlavne v rôznorodom obsahu činností, ktoré tento systém zabezpečuje. Predstavuje pestrú paletu činností (od predškolskej výchovy cez výučbu na základných, stredných a vysokých školách, voľnočasové aktivity detí a mládeže, vzdelávanie v základných umeleckých školách, v oblasti telesnej kultúry a športu, pri ochrane detí a mládeže, i pri zabezpečovaní stravovania a ubytovania detí a mládeže, ďalšie vzdelávanie, vedeckovýskumnú činnosť, nevynímajúc pedagogicko-psychologickú starostlivosť o deti a mládež).

Štátny rozpočet, každoročne schvaľovaný NR SR, definuje predpísané limity príjmov a limity výšky výdavkov na školstvo pre Ministerstvo školstva SR a na krajské úrady pre regionálne školstvo. KÚ majú v pridelenom rozpočte na celkovú činnosť ešte predpísané limity účelovo viazané na školstvo (aj učňovské).

Limity výdavkov sú ďalej záväzne členené na bežné a kapitálové výdavky a v nich aj na mzdové prostriedky a bežné výdavky bez miezd.

V materských školách prispievajú rodičia detí na výchovu, stravu a výchovné pomôcky.

Na základných a stredných školách platia rodičia stravovanie, školné v základných umeleckých a jazykových školách, hradia pobyty detí v školách prírody, výcvik na lyžiarskych zájazdoch, na ubytovanie v internátnych školách a domovoch mládeže, poskytujú príspevok na pobyt v školských kluboch a na osobné učebné pomôcky. Učebnice na školský rok si žiaci okrem prvých ročníkov ZŠ zapožičiavajú zo školských knižníc.

Školné za svoje deti platia rodičia v súkromných školách a v školských zariadeniach na všetkých stupňoch.

Na akreditovaných vysokých školách v SR (do roku 2000 boli len štátne) je štúdium bezplatné. Študenti platia poplatky za prijímacie pohovory, administratívne úkony za niektoré služby, za opakovanie skúšky, podieľajú sa na výdavkoch za ubytovanie a stravovanie. Príjmy VŠ, mimo poplatkov za pohovory (od r. 1998), sú zdrojom štátneho rozpočtu a školy ich nemôžu používať priamo na krytie výdavkov. Od r. 2000 je v platnosti doplnok zákona č. 303/2000, ktorý umožňuje VŠ zvláštny systém financovania výdavkov priamo z nadpríjmov vytvorených na príslušnej VŠ po zabezpečení predpísaného limitu príjmu ako aj možnosť prenosu takto vytvorených prostriedkov na ďalší rok. Vysokým školám je povolená podnikateľská činnosť v oblasti, ktorá zodpovedá obsahu štúdia VŠ, alebo na hlavnú činnosť nadväzuje.

Okrem štátneho rozpočtu sa na financovanie školstva používajú aj mimorozpočtové zdroje (dary od sponzorov, domáce a zahraničné granty, príspevky z rôznych nadácií a pod.). Štúdium popri zamestnaní si na niektorých školách hradia študenti sami.

Jazykové, manažérske a iné profesionálne kurzy, ktoré poskytujú súkromné agentúry, si väčšinou

hradí účastník sám v plnej výške. Školné sa platí aj na neštátnych školách.

Ďalšie odborné vzdelávanie zamestnancov v pracovnom pomere financujú zamestnávateľia za svojich zamestnancov s určitým podielom spoluúčasti zo strany zamestnanca a úradov práce.

Rekvalifikačné kurzy pre nezamestnaných financuje Národný úrad práce a príslušné odbory okresných a krajských úradov, za prípadnej spoluúčasti frekventantov.

Cirkevným školám sa poskytujú dotácie porovnateľné so štátnymi školami, krátené o výšku ich mimorozpočtových príjmov.

3.2.1. Vývoj financovania školstva na Slovensku 1990-1999

Tabuľka 24:

Vývoj príjmov a výdavkov slovenského školstva v r.1990 - 1999 v tis. Sk*
(vrátane mimorozpočtových zdrojov)

Rok	Ústredný rozpočet MŠ SR		Krajské/okresné úrady (do roku 1996 školské správy)		Spolu	
	Príjmy	výdavky	Príjmy	Výdavky	Príjmy	Výdavky
1990	261 146	3 082 006	1 095 757	11 072 700	1 356 503	14 154 706
1991	204 953	3 837 044	1 069 185	13 776 411	1 274 138	17 613 455
1992	182 107	4 044 473	1 317 677	15 551 338	1 499 784	19 595 811
1993	224 030	3 800 001	1 552 789	15 371 069	1 776 819	19 171 097
1994	363 768	3 754 540	1 543 800	15 500 128	1 907 568	19 254 668
1995	506 619	5 112 815	585 985	20 945 641	1 092 594	26 058 456
1996	623 131	5 707 925	474 418	20 523 537	1 097 549	26 231 462
1997	621 577	6 634 757	452 961	24 188 262	1 074 538	30 823 019
1998	638 208	7 038 014	487 457	24 971 810	1 025 665	32 009 824
1999	818 891	7 620 087	356 262	26 574 640	1 175 153	34 194 727

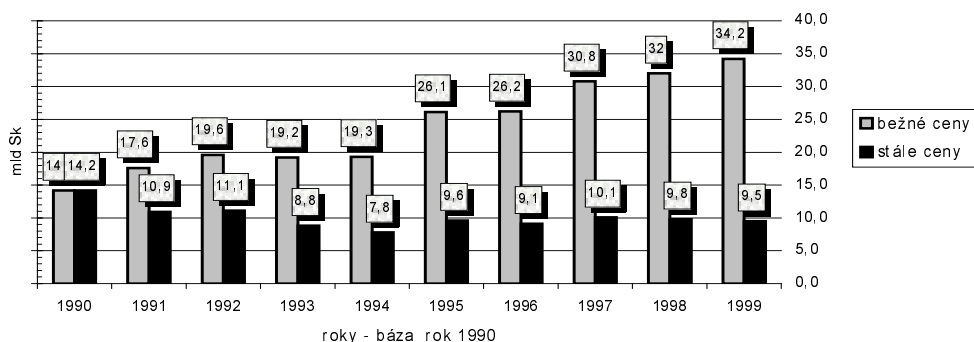
Poznámka:

*Údaje sú bez výdavkov na zdravotnícke, policajné a vojenské školy a zdrojov z ostatných rezortov na učňovské školstvo. V týchto údajoch nie je zahrnuté ani financovanie ďalšieho odborného vzdelávania pracovníkov v pracovnom procese, ktoré si hospodárske podniky financujú samy.

Tabuľka 25:

Výdavky na školstvo v bežných a v stálych cenách (v miliardách Sk)

Rok	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Výdavky v bežných cenách	14,2	17,6	19,6	19,2	19,3	26,1	26,2	30,8	32	34,2
Výdavky v stálych cenách*	14,2	10,9	11,1	8,8	7,8	9,6	9,1	10,1	9,8	9,5

Poznámka:

* Oproti roku 1990 na mieru inflácie meranú indexom spotrebiteľských cien v priemere.

V oblasti školstva rozlišujú sa 2 typy hospodárenia organizácií:

a) rozpočtové (RO) (príloha 19a):

- /// všetky VŠ,
- /// niektoré priamoriadené organizácie,
- /// školstvo v riadení okresných a krajských úradov (okrem všetkých SOU a ZUŠ).

RO majú predpísanú výšku príjmov, ktoré musia naplniť. Tieto však priamo nevyužívajú na svoju činnosť, ale podľa zákona o rozpočte a účtovníctve ich odvádzajú do štátneho rozpočtu.

b) príspevkové (PO) (príloha 19b):

- /// niektoré priamoriadené organizácie, školské poľnohospodárske a lesné podniky pri stredných odborných a vysokých školách, Ústav detskej psychológie a patopsychológie, stredné odborné učilištia, školy v prírode, základné umelecké školy, centrá voľného času detí a mládeže, jazykové školy, stenografický ústav, cirkevné a súkromné školy a školské zariadenia na všetkých stupňoch vzdelávania.

Cirkevným školám sa bežné transfery pridelujú v rozsahu výdavkov na zabezpečenie prevádzky s porovnateľným druhom štátnej školy/školského zariadenia. U súkromných škôl sa výška transferu pohybuje v rozmedzí 50-75% výdavkov na prevádzku školy/zariadenia.

V roku 1996 (v rámci reorganizácie štátnej správy) bolo priame riadenie predškolskej výchovy, základných a stredných škôl, a tým aj oblasť financovania a riadenie personálnych vecí, delimitované na okresné a krajské úrady. Tým MŠ SR stratilo priamy vplyv na rozdeľovanie a kontrolu použitia pridelených finančných prostriedkov.

3.2.2. Vývoj výdavkov na školstvo podľa kategórie výdavkov

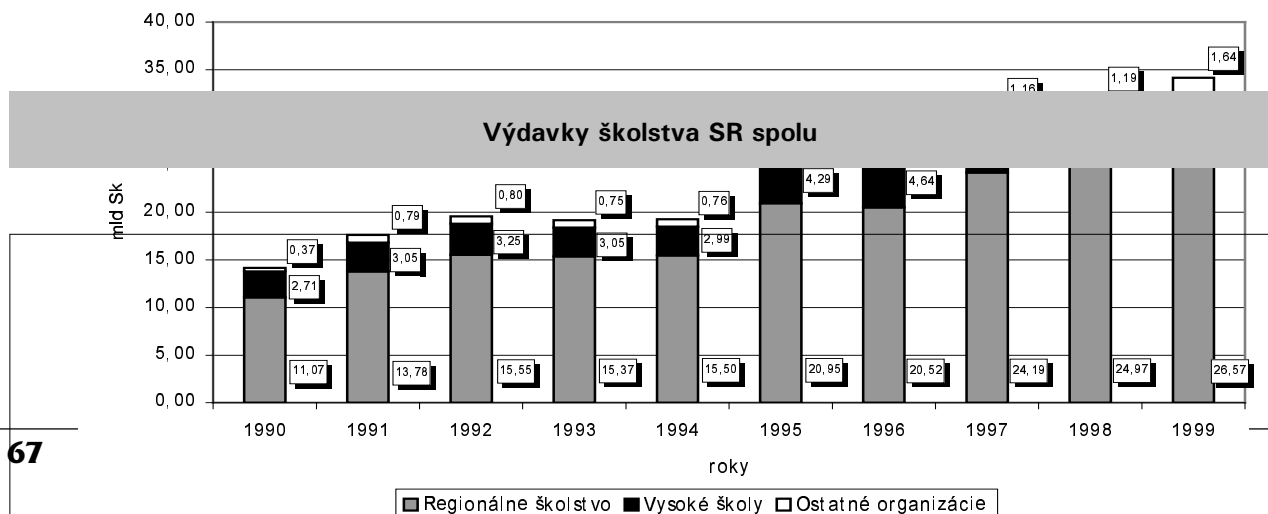
Základným členením výdavkov z hľadiska rozpočtovej klasifikácie bolo rozdelenie na investičné a neinvestičné výdavky a príspevky a na výdavky bežné a kapitálové.

Ich pridelovanie do školstva v rokoch 1990-99 predstavujú nasledovné tabuľky:

Tabuľka 26:

Výdavky školstva SR spolu

Druh školstva	Výdavky spolu									
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Regionálne školy	11,07	13,78	15,55	15,37	15,50	20,95	20,52	24,19	24,97	26,57
Vysoké školy	2,71	3,05	3,25	3,05	2,99	4,29	4,64	5,42	5,84	5,92
Ostatné organizácie	0,37	0,79	0,80	0,75	0,76	0,83	1,02	1,21	1,20	1,70
SR spolu	14,15	17,61	19,60	19,17	19,25	26,06	26,18	30,82	32,01	34,19

Na zrealizovanie financovania sociálnych služieb spojených so vzdelávaním je potrebné zabezpečiť úda-je: o finančnej podpore rodinám s nezaopatrenými deťmi, najmä napr. rodinné prídavky, pôžičky študentom na stredných a vysokých školách, stravovanie v školských jedálňach, zľavnené žiacke/študentské lístky na dopravu, ubytovanie v študentských internátoch, náklady na učebnice, resp. netrhovú cenu učebníc a študijných materiálov.

Nárast celkových výdavkov na vzdelávanie v oblasti regionálneho školstva, napriek klesajúcej úrovni populácie je hlavne dôsledkom opakovaného priebežného nárastu cien energie, vody, vykurovania, pohonných hmôt, služieb a telekomunikácií. Na nárast výdavkov má vplyv

aj rozširovanie a diverzifikácia siete škôl, zvýšenie cien cestovného, prepravného a tým v podstate všetkého materiálového vybavenia. Výsledkom je zadĺženosť škôl. Nakoľko pre prevádzku akéhokoľvek druhu školy a školského zariadenia sú energie, voda a vykurovanie nevyhnutné, poplatky za ne sú prioritnými výdavkami. Robí sa tak na úkor celkového materiálo-tech-nického zabezpečenia vyučovacieho procesu, ale aj údržby budov a technického vybavenia škôl.

Z uvedeného dôvodu dochádza k situácii, že nie sú prostriedky na preventívnu priebežnú údržbu, ale až na riešenie havarijných stavov. Nezriedka to predstavuje vyššie finančné výdavky, ako by boli nároky na priebežnú preventívnu údržbu.

Tabuľka 27:

Bežné (neinvestičné) výdavky školstva SR spolu

Druh školstva	Bežné výdavky (neinvestičné výdavky v mld. Sk)									
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Regionálne školy	10,87	13,16	14,83	14,65	14,77	20,09	19,85	23,09	24,15	25,79
Vysoké školy	2,22	2,30	2,48	2,34	2,37	2,73	3,89	4,43	4,90	5,12
Ostatné organizácie	0,35	0,72	0,74	0,67	0,71	0,81	0,91	1,04	1,15	0,13
SR spolu	13,44	16,18	18,06	17,67	17,85	23,63	24,65	28,56	30,20	31,05

Bežné výdavky (predtým neinvestičné výdavky) zaznamenali nárast v rokoch 1994-1996 hlavne v súvislosti so zavedením povinného 38% odvodu

z celkovej výšky mzdových prostriedkov do zdravotnej a sociálnej poisťovne a Fondu zamestnanosti (teraz Národný úrad práce).

Tabuľka 28:

Mzdové prostriedky školstva SR spolu

Druh školstva	Mzdové prostriedky (v mld. Sk)									
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Regionálne školy	5,37	6,46	8,04	8,49	8,97	9,34	10,25	11,39	12,22	12,79
Vysoké školy	0,96	1,07	1,35	1,36	1,45	1,82	2,03	2,27	2,50	2,63
Ostatné organizácie	0,05	0,06	0,11	0,85	0,92	0,10	0,11	0,11	0,13	0,14
SR spolu	6,38	7,59	9,50	10,70	11,43	11,26	12,39	13,77	14,85	15,56

Mzdové prostriedky dosahovali zhruba 50% celkových bežných výdavkov. Medziročný nárast objemu mzdových prostriedkov sa pohyboval v rozmedzí 0,8% v roku 1994/1995, až do 20%

medzi rokmi 1991/1992. Priemerný medziročný nárast je 8,9%,

v roku 1997/98 bol 7,3% a v roku 1998/99 iba 4,5%.

Zmeny sú spôsobené postupným predlžovaním povinnej školskej dochádzky, prechodom

jednotlivých druhov škôl a školských zariadení na príspevkový systém hospodárenia.

Tabuľka 29:

Celkové výdavky na školstvo podľa druhu školy/činnosti v rokoch 1995-1999
v % na výdavky celého školstva

Druh školstva	1995	1996	1997	1998	1999
Materské školy	9,09	10,23	9,42	9,53	9,89
Základné školy	29,98	31,97	29,38	29,11	30,12
Gymnázia a športové školy	3,50	4,03	4,13	4,04	3,83
Stredné odborné a umelecké školy	6,54	7,11	7,11	6,64	6,48
SOU rezortu školstva	11,61	1,15	2,65	2,68	2,33
Špeciálne školy	2,98	3,19	3,19	3,25	3,13
SOU iných rezortov	0,00	4,47	8,91	8,95	8,48
Cirkevné školy	1,78	1,58	1,84	1,85	1,74
Súkromné školy	0,22	0,18	0,26	0,27	0,23
Ostatná činnosť regionálneho školstva	14,45	14,01	11,37	11,40	11,34
Vysoké školy	16,45	17,70	17,59	18,11	17,31
Ostatná činnosť rezortu školstva	3,17	4,06	3,93	3,88	4,98
Školstvo SR	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Tabuľka 30:

Vývoj výdavkov na žiaka/študenta v rokoch 1995-1999

Druh školstva	1995	1996	1997	1998	1999
Výdavky v regionálnom školstve na žiaka	17 704	17 542	20 871	21 782	23 337
Výdavky VŠ na študenta	54 797	50 659	56 256	55 955	55 000

Tabuľka 31:

Vývoj výdavkov podľa druhu školstva

Druh školstva	1995	1996	1997	1998	1999
Výdavky škôl v regionálnom školstve	17 180 889	16 849 284	20 682 701	21 324 270	22 696 288
Ostatná činnosť v regionálnom školstve	3 764 752	3 674 252	3 505 561	3 647 540	3 878 352
Výdavky VŠ	4 286 540	4 642 646	5 422 538	5 797 351	5 918 017
Ostatná činnosť školstva, rezort. zariadení	826 275	1 065 279	1 212 219	1 240 663	1 702 069

Tabuľka 32:

Porovnanie podielu výdavkov na celkové výdavky ŠR a na HDP

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Výdavky školstva na celkové výdavky ŠR v %	10,96	13,18	13,89	10,04	10,7	13,8	12,25	12,6	16,2	14,7
Celkové výdavky na školstvo v % na HDP	5,1	5,51	5,9	5,2	4,38	5,05	4,55	4,71	4,46	4,39

Tabuľka 33:

Priemerná mesačná mzda zamestnancov v Sk

Rok	V národnom hospodárstve	Učitelia	Vysokoškolskí učitelia
1993	4 984	-	7 619
1994	5 587	6 361	8 305
1995	6 612	7502	10 624
1996	7 160	8 034	11 768
1997	8 137	9 384	12 584
1998	8 669	10 008	13 456

Zdroj: ÚIPŠ, Bratislava 2000.

3.3. Rezortný výskum, odborný-pedagogický a metodický servis a informačný systém

Realizácia spoločensko-pedagogických zámerov školskej politiky štátu, inovácie obsahu a organizácie výchovno-vzdelávacej sústavy vyžaduje nielen odborné a vedecké informácie z jednotlivých vedných a technických odborov, ktoré sú predmetom vzdelávania na školách, ale aj informácie o spôsoboch a možnostiach ako ich pohotovo a čo najefektívnejšie aplikovať v pedagogickej praxi.

Ministerstvo školstva (predtým aj poverenie školstva) ako ústredný orgán štátnej správy pre oblasť výchovy a vzdelávania zabezpečovalo túto požiadavku:

/// jednak využívaním existujúcej vedeckovýskumnej kapacity príslušných vysokých škôl, neskôr aj budovaním osobitných účelových vedeckovýskumných pracovísk zameraných na vedecký výskum

cieľov, obsahu, metód, foriem, organizácie a riadenia výchovy a vzdelávania,

/// jednak využívaním ich pedagogického potenciálu na aplikáciu odborných a vedeckých poznatkov v obsahu vyučovania, v príprave a v ďalšom vzdelávaní pedagogických pracovníkov, alebo aj budovaním osobitných vzdelávacích, odborný-metodických a poradenských rezortných zariadení a služieb na zabezpečovanie pomoci

pedagogickým pracovníkom v praxi, školám a orgánom školskej správy,

- ako významný prostriedok a nevyhnutný predpoklad efektívnosti realizácie výskumu, vzdelávania a riadenia výchovno-vzdelávacej sústavy vytvoril sa postupne komplexný odvetvový informačný systém, zahrňujúci rozličné stupne a úrovne zariadení: Slovenská pedagogická knižnica, Ústav školských informácií, sieť pedagogických a školských knižníc, Slovenské pedagogické nakladateľstvo a systém odbornopedagogickej tlače, výpočtové strediská ako súčasť komplexného školského informačného systému a odborných informačných, odbornotechnických, metodických, vzdelávacích a poradenských služieb škole.

3.3.1. Rezortný výskum

Rezortný výskum v školstve sa do roku 1990 uskutočňoval podľa jednotných celoštátnych smerníc Federálneho ministerstva technického a investičného rozvoja a záväzných smerníc MŠ SSR z roku 1978 na zostavovanie Jednotného plánu rezortných výskumných úloh v oblasti školstva, ktorý po posúdení v Komisii MŠ SSR pre rezortný plán výskumu schvaľoval minister školstva.

Plán sa zostavoval na podklade požiadaviek ministerstva školstva, resp. aj regionálnych orgánov štátnej školskej správy, požiadaviek spoločensko-pedagogických a stavovských organizácií učiteľov (tzv. „spoločenskej objednávky“) i na podklade iniciatívnych návrhov projektov jednotlivých vedeckovýskumných inštitúcií a vysokých škôl. Schválenie návrhu výskumu predpokladalo náležité odborné, personálne, organizačné a ekonomické zabezpečenie, za ktoré zodpovedalo príslušné gestorské pracovisko (za tzv. hlavné úlohy) i riešiteľské pracovisko (za tzv. čiastkové výskumné úlohy).

Vzhľadom na zmeny zámerov školskej politiky v povojnových rokoch a na ne nadväzujúce školské reformy sa v plánoch výskumu uprednostňovali predovšetkým projekty, ktoré zabezpečovali úlohy vyplývajúce z požiadaviek na zmeny koncepcie obsahu a organizácie výchovy a vzdelávania a na ich personálne, ekonomické a materiálno-technické zabezpečenie.

Na vedeckom výskume sa podieľali predovšetkým postupne účelovo zriadené vedeckovýskumné pracoviská:

- Štátny pedagogický ústav (ŠPÚ – 1947), Výskumný ústav pedagogický (VÚP – 1957), v súčasnosti opäť Štátny pedagogický ústav,
- Ústredný ústav pre ďalšie vzdelávanie učiteľov (1955), Ústav pre ďalšie vzdelávanie pri UK (1959), Ústav pre učiteľské vzdelávanie UK (1966), Ústav diaľkového štúdia učiteľov (1959), Ústredný ústav pre vzdelávanie učiteľov (ÚÚVU – 1975), v súčasnosti zlúčený s ŠPÚ,
- Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie (VÚDPaP – 1964),
- Ústav školských informácií (1969), od roku 1989 Ústav informácií a prognóz školstva (ÚIPŠ),
- Ústav rozvoja vysokých škôl (ÚRVŠ – 1979), v roku 1989 zlúčený s ÚIPŠ,
- Ústav pre vývoj a projektovanie školských stavieb, od roku 1972 Inžiniersko-projektová organizácia školských stavieb, v súčasnosti zrušený,
- na rezortnom výskume sa podieľali aj vysoké školy, predovšetkým katedry pedagogiky a katedry psychológie a v oblasti odborových didaktík špecialisti z najrôznejších pracovísk vysokých škôl.

Všetky inštitúcie vykonávali výskum v úzkej súčinnosti s partnerskými vedeckovýskumnými inštitúciami v Českej republike, najmä s Výskumným ústavom pedagogickým a Výskumným ústavom odborného školstva (VÚOŠ) v Prahe, Ústavom sociálneho výskumu mládeže a poradenstva pri Pedagogickej fakulte UK v Prahe a s Ústredným ústavom pre vzdelávanie pedagogických pracovníkov (ÚÚVPP) v Prahe.

Tak napríklad:

- pod spoločnou gesciou VÚP v Bratislave a VÚP a VÚOŠ v Prahe sa v 70. – 80. rokoch postupne skúmali, experimentálne overovali a priebežne vedecky zhodnocovali inovované učebné plány, osnovy a experimentálne učebnice pre základné a stredné školy a výchovné programy pre materské školy. VÚP v Bratislave ďalej riešil teoretické metodologické problémy prestavby a modernizácie obsahu a organizácie vyučovania na základných a stredných školách s osobitným zreteľom na medzipredmetové vzťahy, vzťahy povinného a nepovinného vyučovania a nadväznej

výchovy mimo vyučovania i osobitosti práce v málotriednych a národnostných školách. Zúčastňoval sa na výskume a tvorbe koncepcie obsahu prípravy a ďalšieho vzdelávania učiteľov základných a stredných škôl; za spoluúčasti Ústredného domu pionierov a mládeže skúmal a riešil aj odborné-metodické otázky výchovy mimo vyučovania, detskej a mládežníckej organizácie a žiackej samosprávy;

- /// pod spoločnou gesciou ÚÚVU v Bratislave a ÚÚVPP v Prahe sa riešila spoločná výskumná úloha Ďalšie vzdelávanie pedagogických pracovníkov (1981 – 1985) a Riadenie výchovy a vzdelávania na materských, základných a stredných školách (1985 – 1990), ktorá neskôr pod gesciou Pedagogickej fakulty UK pokračovala až do roku 1994;
- /// VÚDPaP v Bratislave skúmal a riešil závažné psychologické otázky osobnostného vývinu detí a mládeže, otázky školskej zrelosti, nadania a záujmov, koncepčné a odborné-metodické otázky výchovného poradenstva, najmä závažné problémy kariérového poradenstva (biografického vývinu, profesionálnych záujmov, profesionálnych informácií, tvorbu orientačných informačných profesiogramov). Spolu s katedrou špeciálnej pedagogiky Pedagogickej fakulty UK sa podieľal aj na riešení špecifických otázok špeciálneho školstva;
- /// ÚRVŠ v Bratislave riešil v rokoch 1983-1985 aktuálnu výskumnú úlohu Zhodnotenie pripravenosti absolventov učiteľského štúdia na nové poňatie výchovno-vzdelávacieho procesu na základných a stredných školách a v rokoch 1986-1987 úlohu Štruktúra učebných plánov na vysokých školách;
- /// ÚIPŠ v Bratislave opakovane štatisticky skúmal a hodnotil kvalifikovanosť vyučovania na základných a stredných školách, vypracúval vedecké analýzy vývoja stavu a návrhy prognóz rozvoja školstva a skúmal aj otázky ekonomiky vzdelávania.

Obsah rezortného výskumu v oblasti školstva vhodne dopĺňali aj vedecké výskumy:

- /// Ústavu experimentálnej pedagogiky SAV výskumom akcelerácie vývinu mládeže, kľúčových otázok pracovnej výchovy, profesionálnej orientácie a polytechnického vzdelávania, zvyšovaním úrovne vyučovania

matematiky a cudzích jazykov a základnými otázkami sociálnej pedagogiky a pedagogickej komunikácie;

- /// Výskumného ústavu hygieny, od roku 1979 Výskumného ústavu preventívneho lekárstva výskumom zdravotných predpokladov voľby študijného odboru a povolania, hygieny školskej práce a zdravotnej výchovy v škole;
- /// Fakulty telesnej výchovy a športu (FTVŠ), katedra pedagogiky a teórie školskej telesnej výchovy skúmaním systému a koncepcie školskej telesnej výchovy, vzťahu povinnej a záujmovej telesnej výchovy a športu a didaktiky telesnej výchovy;
- /// Ústavu psychológie profesionálneho vývinu a poradenstva skúmaním koncepcie a výsledkov kariérového poradenstva;
- /// Vzdelávacie inštitúty rezortov, najmä stavebníctva, priemyslu a pôdohospodárstva skúmali profesijné charakteristiky rezortných povolaní a z nich vyplývajúce nároky na odbornú prípravu žiakov a študentov na stredných odborných školách, stredných odborných učilištiach a na vysokých školách; spolu s VÚP a VÚOŠ sa zúčastňovali na tvorbe koncepcie a obsahu odborného vzdelávania.

Politicko-spoločenské zmeny u nás po roku 1989 našli svoj náležitý odraz aj v rezortnom výskume – v jeho odborné-pedagogickom zameraní, v obsahu i v zmenách jeho organizačného zabezpečenia. V súlade so Zásadami štátnej politiky vo vede a výskume SR z roku 1990 sa v rezortnom výskume rešpektovala požiadavka:

- /// aby zameranie výskumu zodpovedalo zámerom a prioritám štátnej školskej politiky,
- /// aby sa na vedeckovýskumných pracoviskách a vysokých školách utvárali podmienky na integráciu vedy a výskumu a aby sa čo najracionálnejšie využívala ich vedeckovýskumná kapacita a zvyšovala efektívnosť výskumu,
- /// aby sa náš systém vedeckého výskumu priblížil systémom v rozvinutých demokratických krajinách a rozvíjala sa s nimi účelná spolupráca.

Sieť rezortných vedeckovýskumných zariadení sa v podstate nemenila, lebo naďalej pokrýva rezortné potreby, ale sa reštrukturalizovala, resp. čiastočne sa zmenila ich pôsobnosť a vzájomné vzťahy jednotlivých ústavov:

- /// VÚP prevzal pôsobnosť zrušeného ÚÚVU (medzitým pretvoreného na Ústredné metodické centrum) a pretvoril sa na ŠPÚ,
- /// odčlenením skupiny odborného vzdelávania z bývalého VÚP a zlúčením s Inštitútom prípravy mládeže vznikol samostatný Štátny inštitút odborného vzdelávania,
- /// po prijatí zákona č. 172/1990 o vysokých školách, ktorým sa zvýšila právomoc vysokých škôl aj vo veciach vedeckého výskumu, upravila sa aj pôsobnosť ÚIPŠ, ktorý medzitým prevzal pôsobnosť zrušeného Ústavu rozvoja vysokých škôl.

V súčasnosti – podľa upravených štatútov – ústavy plnia prednostne tieto výskumné úlohy:

ŠPÚ plní úlohy rezortného výskumu, najmä:

- /// zabezpečovanie a tvorbu koncepcií obsahu a organizácie výchovy a vzdelávania v materských, základných a stredných školách (okrem odborného vzdelávania),
- /// tvorbu základných pedagogických dokumentov (učebných plánov, osnov, štandardov a diagnostických materiálov) a ich hodnotenie,
- /// výskum obsahu, metód a foriem výchovy a vzdelávania, iniciovanie, projektovanie a uskutočňovanie pedagogických experimentov,
- /// gesciu tvorby učebníc,
- /// spolupracuje s vysokými školami a vedeckovýskumnými inštitúciami v SR a v zahraničí.

ŠIOV pôsobí podobne ako ŠPÚ, ale so zameraním na stredné odborné školy a stredné odborné učilištia, pričom najmä:

- /// pri vypracúvaní koncepcií rozvoja odborného školstva prihliada osobitne na trendy rozvoja jednotlivých odvetví národného hospodárstva, na potreby trhu práce, uplatnenie absolventov v praxi a dbá, aby systém odborného vzdelávania a profil absolventov bol porovnateľný so systémami a certifikátmi v zahraničí,
- /// pri tvorbe projektov odborného vzdelávania a základných pedagogických dokumentov úzko spolupracuje s príslušnými rezortmi, ich odbornými a vedeckými pracoviskami, sociálnymi partnermi, s vysokými a odbornými školami,

- /// na zabezpečenie špecifickostí riadenia odborného školstva vypracúva zásady odborného riadenia a odborného dozoru,
- /// pri zabezpečovaní ďalšieho vzdelávania pedagogických pracovníkov gestoruje prípravu učiteľov odborných predmetov, majstrov odbornej výchovy a vedúcich pedagogických pracovníkov stredných odborných škôl a stredných odborných učilíšť,
- /// spolupracuje s medzinárodnými organizáciami, partnerskými inštitúciami, odbornými a vysokými školami,
- /// na odborné posudzovanie problémov odborného vzdelávania a základných pedagogických dokumentov vytvára Radu pre odborné vzdelávanie, zloženú zo zástupcov zainteresovaných ústredných orgánov, sociálnych partnerov, spolupracujúcich inštitúcií, popredných odborníkov z praxe a vysokých škôl.

VÚDPaP komplexne skúma otázky psychického vývinu a osobnostného vývoja detí, činitele a podmienky ich vývinu, realizuje výskumné projekty a predkladá návrhy a odporúčania príslušným štátnym orgánom; v aplikovanom výskume sa zameriava najmä na problémy vývinovej, školskej, poradenskej a sociálnej psychológie a patopsychológie.

ÚIPŠ v oblasti vedeckého výskumu vypracúva najmä vedecké analýzy vývoja, stavu a návrhy prognóz rozvoja výchovno-vzdelávacej sústavy, riadenia školstva a ekonomiky vzdelávania; intenzívne spolupracuje na komunitných projektoch.

Metodické centrá sa zúčastňujú na vedeckovýskumnej činnosti spravidla v súčinnosti s ŠPÚ a ŠIOV, vykonávajú odborné prieskumy výchovno-vzdelávacej činnosti škôl a školských výchovno-vzdelávacích zariadení a ďalšieho vzdelávania pedagogických pracovníkov, zisťujú záťaž a podmienky práce učiteľov, overujú experimentálne programy vzdelávania a modely riadenia škôl a gestoruujú špecializačné kvalifikačné štúdium učiteľov vybraných vyučovacích predmetov.

V 90. rokoch sa vedeckovýskumné ústavy a vysoké školy zúčastnili prípravy a riešenia najmä týchto projektov:

- /// Obnova a rozvoj nášho vzdelávacieho systému do roku 2000 (1990 – 1991),

- /// návrh Projektu Konštantín – Národný program výchovy a vzdelávania (1994),
- /// návrh Koncepcie rozvoja školstva vo všetkých zložkách s dlhodobým výhľadom (1995 – 1996),
- /// návrh Koncepcie ďalšieho rozvoja výchovy a vzdelávania a národný program výchovy a vzdelávania (1999 – 2000),
- /// návrh Koncepcie ďalšieho rozvoja vysokých škôl na Slovensku pre 21. storočie (1999 – 2000),
- /// organizácia a riadenie základného a stredného školstva v SR a návrh koncepcie obsahu a organizácie prípravy a ďalšieho vzdelávania vedúcich pedagogických pracovníkov (1986 – 1994),
- /// reštrukturalizácia trhu práce a stratégia rozvoja odborného vzdelávania a prípravy (PHARE, 1993),
- /// Komparáciou ku kooperácii (medzinárodný projekt Českej republiky, Poľskej republiky a Slovenskej republiky na riešenie profesijných činností učiteľov – 1996 – 1997),
- /// experimentálne zavádzanie alternatívneho programu jazykovej, literárnej a komunikatívnej výchovy NYIK vo výučbe maďarského jazyka a literatúry na I. stupni základných škôl (1991 – 1995),
- /// grantový projekt Psychologické, sociolingvistické a metodické otázky osvojovania slovenského jazyka a utvárania maďarsko-slovenskej dvojязыčnosti v školách s vyučovacím jazykom maďarským (1993 – 1996),
- /// na komparatívnych projektoch Medzinárodnej asociácie pre meranie výsledkov vzdelania (IEA), ako bolo napr. meranie úrovne vedomostí žiakov 7.- 8. roč. základných škôl z matematiky a prírodných vied (štúdia TIMSS – 1997 a TIMSS – R), ďalej projekt SITES týkajúci sa informačných a komunikačných technológií, projekt PIRLS týkajúci sa čítania s porozumením, projekt CIVIC EDUCATION zameraný na zisťovanie a porovnávanie úrovne a kvality výchovy k občianstvu u žiakov 8. ročníka ZŠ,
- /// programy PHARE (pozri kapitolu 4.4. Medzinárodná spolupráca),
- /// Návrh Koncepcie ďalšieho vzdelávania pedagogických pracovníkov (1997).

3.3.2. Odborno-pedagogický a metodický servis

Za zariadenia, ktorých poslaním bolo pomáhať školám a školským výchovným zariadeniam plniť výchovno-vzdelávacie úlohy, odborne viesť školy a školské zariadenia, zabezpečovať a uskutočňovať ďalšie vzdelávanie pedagogických pracovníkov sa podľa zákona č. 78/1978 o školských zariadeniach v znení zákona č. 51/1984 (§ 32 - 38 a § 44) pokladali najmä **ustanovizne výchovného poradenstva** (výchovný poradca, pedagogicko-psychologické poradne) **a zariadenia pre ďalšie vzdelávanie pedagogických pracovníkov** (okresné a mestské pedagogické strediská, krajské pedagogické ústavy sčasti aj školské výpočtové strediská, Ústredný dom pionierov a mládeže) a vysoké školy.

Po zrušení sústavy národných výborov prešla od roku 1990 celá inštitucionálna sieť pôvodne previazaná s národnými výbormi pod priame odvetvové riadenie ministerstva školstva. Namiesto Ústredného ústavu pre vzdelávanie učiteľov v Bratislave, štyroch krajských pedagogických ústavov a okresných pedagogických stredísk sa podľa zákona č. 542/1990 o štátnej správe v školstve a školskej samospráve na zabezpečovanie odborného a metodického riadenia škôl a školských zariadení zriadilo Ústredné metodické centrum (neskôr včlenené do ŠPÚ) a štyri regionálne metodické centrá, ktoré mali ingerenciu iba na stredné školy. Odborno-metodické riadenie materských, základných a ZUŠ a školských zariadení prešlo do pôsobnosti okresných školských správ, ktoré presne kopírovali sieť bývalých národných výborov. Pretože v štruktúre školskej správy (ani v zákone) nebol priestor pre odborno-metodické riadenie ZŠ, MŠ a ZUŠ, na základe Usmernenia ministra školstva v roku 1991 okresné školské správy zriaďovali na túto činnosť metodické oddelenia. Reformou z roku 1996, tzv. horizontálnou integráciou, bolo odvetvové riadenie zrušené a nahradené teritoriálnym riadením. Na rozdiel od obdobia národných výborov spred roku 1990 však pri tomto modeli teritoriálneho riadenia ani len formálne nešlo o spoluúčasť orgánov samosprávy na riadení. Od roku 1996 bolo odborno-metodické riadenie škôl včlenené priamo do organizačnej štruktúry odborov školstva (metodických oddelení) v novozriadených integrovaných orgánoch štátnej správy okresných a krajských úradov. Toto postavenie

poradenských a vzdelávacích zariadení ďalšieho vzdelávania pedagogických pracovníkov zodpovedá aj súčasným ustanoveniam zákona č. 386/1997 o ďalšom vzdelávaní.

Výchovné poradenstvo sa v súčasnosti vykonáva podľa zákona č. 279/1993 o školských zariadeniach a vyhlášky MŠ SR č. 43/1996 o výchovnom poradenstve a poradenských zariadeniach. Podľa zákona sa rozšírila sústava poradní a tvoria ju pedagogicko-psychologické poradne, špeciálnopedagogické poradne, detské integračné centrá, výchovní poradcovia na školách, školskí psychológovia a špeciálni pedagógovia. Ich poslaním je zabezpečovať a poskytovať pomoc deťom a pedagógom materských, základných, stredných a špeciálnych škôl pri výchove a vzdelávaní, pri riešení problémov osobnostného vývinu, profesionálnej orientácii, voľbe štúdia a povolania i pri výchove v rodine. Pedagogicko-psychologické poradne uskutočňujú pedagogicko-psychologické vyšetrenia detí, zisťujú príčiny problémov ich vývinu, poskytujú konzultácie deťom, rodičom i pedagógom, zúčastňujú sa spracúvania študijných a profesijných informácií a poskytujú odbornú a metodickú pomoc výchovným poradcovi a školským psychológom. V oblasti profesionálneho (kariérového) poradenstva spolupracujú so zariadeniami rezortu ministerstva práce, zdravotníctva a hospodárskych rezortov, s úradmi práce, hospodárskymi organizáciami, zamestnávateľskými a profesijnými združeniami.

Vzhľadom na nadrezortný charakter a význam výchovného (najmä kariérového) poradenstva pre rozmiestňovanie dorastu do povolání, vláda SR zriadila v roku 1978 osobitnú stálu Komisiu vlády pre výchovné poradenstvo, ktorá koordinovala, sledovala a hodnotila činnosť ústredných orgánov, posudzovala návrhy koncepcií, plánov, úloh a účinnosť opatrení vo výchovnom poradenstve.

Povinnosť ďalšieho vzdelávania pedagogických pracovníkov (ĎVPP) vyplynula zo školského zákona č. 29/1984, podľa ktorého ministerstvo školstva určuje záväzné podmienky odbornej a pedagogickej spôsobilosti pedagogických pracovníkov a organizáciu, obsah, rozsah a formy ďalšieho vzdelávania pedagogických pracovníkov.

Obsah a formy ĎVPP určovali vyhlášky ministerstva školstva; nadväzovali na vyhlášku o odbornej a pedagogickej spôsobilosti diferencovane podľa stupňov, druhov a typov škôl. Systém ďalšieho vzdelávania vychádzal pritom zo zásady, že základnou podmienkou

spôsobilosti pedagogických pracovníkov bol predpísaný stupeň a druh učiteľského štúdia, ktoré poskytovali buď stredné pedagogické školy (pre učiteľky materských škôl a vychovávateľov) a vysoké školy pre učiteľov základných a stredných škôl. Absolventi neučiteľského štúdia (vrátane majstrov odbornej výchovy) získavali pedagogickú kvalifikáciu následným doplnkovým pedagogickým štúdiom na vysokých školách.

Sústavu ĎVPP podľa vyhlášky MŠ č. 80/1977 o ďalšom vzdelávaní tvorilo ďalšie vzdelávanie učiteľov, funkčné štúdium vedúcich kabinetov krajských pedagogických ústavov a okresných pedagogických stredísk a cyklická príprava vedúcich pedagogických pracovníkov. Ďalšie vzdelávanie učiteľov sa členilo na tri stupne: uvádzanie, pomaturitné alebo postgraduálne štúdium a špecializačné štúdium. Uskutočňovalo sa formami internátneho, diaľkového a externého štúdia, odbornými seminármi, kurzami alebo stážami. Ťažiskom štúdia bolo samostatné individuálne štúdium. Cieľom pomaturitného štúdia bolo zvýšenie kvalifikácie pedagogických pracovníkov so stredoškolským vzdelaním, postgraduálne štúdium nadväzovalo na vysokoškolské učiteľské vzdelanie, organizovalo sa podľa jednotných učebných plánov schválených ministerstvom školstva a trvalo spravidla 2 roky. Náhradou zaň mohlo byť aj získanie doktorského titulu alebo vedeckej hodnosti v odbore pedagogiky, pedagogickej psychológie, teórie vyučovania aprobačného predmetu, alebo absolvovanie rozširujúceho štúdia na vysokých školách. Špecializačné štúdium nadväzovalo spravidla na ukončené pomaturitné alebo postgraduálne štúdium a jeho cieľom bolo prehĺbiť získané vzdelanie a pripraviť učiteľa na špeciálne a náročné pedagogické činnosti (napr. na uvádzanie učiteľov, vedenie odbornometodickej komisie, na funkciu výchovného poradcu, inštruktora didaktickej techniky, vedúceho záujmového krúžku a pod.).

Funkčné štúdium vedúcich kabinetov krajských pedagogických ústavov organizoval Ústredný ústav pre vzdelávanie učiteľov spravidla ako dvojročné štúdium vedúcich kabinetov okresných pedagogických stredísk organizovali krajské pedagogické ústavy podľa jednotných učebných plánov.

Ďalšie vzdelávanie vedúcich pedagogických pracovníkov (riaditeľov škôl a výchovných zariadení, školských inšpektorov, vedúcich okresných pedagogických stredísk, riaditeľov krajských pedagogických ústavov a vedúcich

pedagogických oddelení odborov školstva ONV a KNV) sa organizovalo formou kurzov cyklickej prípravy, ktorých obsah schvaľovalo ministerstvo školstva.

Ďalšie vzdelávanie učiteľov vysokých škôl sa riadilo podľa Úpravy ministerstva školstva z roku 1983. Jeho cieľom bolo rozvíjať a zvyšovať vedecko-pedagogickú kvalifikáciu učiteľov; obsahom bola ideovopolitická, pedagogicko-psychologická a odbornovo-vedecká alebo umelecká príprava; vzdelávanie bolo povinné pre všetkých učiteľov vysokých škôl. Obsahom pedagogicko-psychologickej prípravy bolo štúdium základov vysokoškolskej pedagogiky, didaktiky študijného odboru a najnovších poznatkov vied o výchove a vzdelávaní. Rozhodujúcou formou bola však vedecká alebo umelecká príprava (obhajoba kandidátskej alebo doktorskej dizertačnej práce, riešenie vedeckovýskumných úloh, aktívna účasť na vedeckých konferenciách, študijných pobytoch na popredných vedecko-pedagogických pracoviskách a pod.).

ĎVPP po roku 1985 sa organizovalo a čiastočne upravilo vyhláškou ministerstva školstva č. 65/1985 o ďalšom vzdelávaní, ale základné formy ďalšieho vzdelávania sa v podstate nezmenili. Po roku 1989 bolo zrušené ideovopolitické vzdelávanie učiteľov a upustilo sa od jednostranného marxistického výkladu učiva. Vysoké školy sa v 80. – 90. rokoch len nedostatočne venovali ďalšiemu vzdelávaniu učiteľov. Novým vysokoškolským zákonom č. 172/1990 sa zaviedlo stupňovité vysokoškolské štúdium (bakalárske, magisterské alebo inžinierske a doktorandské).

Zásadnejšie úpravy organizácie, obsahu a foriem ĎVPP sa uskutočnili najmä v nadväznosti na zmeny zákona o vysokých školách v roku 1996.

Vyhláškou MŠ SR č. 41/1996 o odbornej a pedagogickej spôsobilosti pedagogických pracovníkov sa spresnili kvalifikačné nároky na učiteľov jednotlivých stupňov, druhov a typov škôl a školských zariadení a zaviedli sa dva stupne kvalifikačných skúšok: prvý po 5 rokoch, druhý po 10 rokoch pedagogickej praxe.

Kvalifikačné skúšky vykonávajú a organizujú metodické centrá, ŠPÚ, ŠIOV a vzdelávacie zariadenia iných ústredných orgánov štátnej správy a vysoké školy. Cieľom prvej kvalifikačnej skúšky je komisionálne overiť schopnosť pedagogického pracovníka tvorivo riešiť odbornovo-

metodické problémy pedagogického procesu, cieľom druhej kvalifikačnej skúšky je zistiť schopnosť odborne – na podklade najnovších poznatkov vied o výchove a vzdelávaní – riešiť závažné problémy výchovy a vzdelávania. Vyhláška pripúšťa aj možnosti a formy, ktorými možno nahradiť kvalifikačné skúšky (získanie akademického titulu, absolvovanie špecializačného inovačného štúdia, popredné umiestnenie sa v tvorivých odbornovo-pedagogických súťažiach, autorstvo učebníc, získanie vedeckej hodnosti, absolvovanie rigoróznejskej skúšky z teórie vyučovania aprobačného predmetu).

Vyhláška MŠ SR č. 42/1996 o ĎVPP rámcovo zachováva predchádzajúce ciele, obsah a formy ďalšieho vzdelávania, pričom sa na jeho realizácii zúčastňujú vysoké školy, metodické centrá, ŠPÚ, ŠIOV, výpočtové strediská, metodické oddelenia odborov školstva okresných a krajských úradov, základné i stredné školy (pre uvádzanie a priebežné vzdelávanie), pedagogicko-psychologické poradne (pre ďalšie vzdelávanie výchovných poradcov) a vzdelávacie inštitúty iných rezortov (pre odborných pedagogických pracovníkov SOU) a vysoké školy.

Úlohou metodických oddelení odborov školstva okresných a krajských úradov je najmä: komplexne zabezpečovať metodicko-riadiacu činnosť na úseku ĎVPP, rozpracúvať jeho koncepciu a realizáciu v územnej pôsobnosti kraja alebo okresu, zostavovať plán zvyšovania kvalifikácie pedagogických pracovníkov, sledovať a hodnotiť prácu odbornovo-metodických komisií na školách, organizačne zabezpečovať uvádzanie učiteľov do praxe a spolupracovať s metodickými centrami, ŠPÚ, ŠIOV.

Požiadavky na osobitosti prípravy a kvalifikácie odborných pracovníkov odborov školstva okresných a krajských úradov vyjadruje nariadenie vlády SR č. 157/1997. Majú sa zabezpečiť adaptačným, vstupným a adaptačným prípravným štúdiom. Obsah štúdia pozostáva zo všeobecnej zložky spoločnej pre všetkých pracovníkov okresných a krajských úradov (zo štátneho, občianskeho, pracovného a správneho práva, o organizácii štátnej správy a jej riadení, o verejnej správe, personálnej práci a iné) a zo špecifickej zložky prípravy, ktorá zodpovedá osobitostiam jednotlivých úsekov, t.j. aj školstva. Táto zložka prípravy zahŕňa najmä požiadavky na vedomosti o právnej úprave výchovno-vzdelávacej sústavy, o jej organizácii a riadení, o obsahu a modernizácii vzdelávania, jeho pedagogicko-

organizačnom, personálnom a ekonomickom zabezpečovaní a o koncepcii ďalšieho rozvoja výchovno-vzdelávacej sústavy.

Rezortné vedeckovýskumné inštitúcie (ŠPÚ, ŠIOV, VÚDPaP, ÚIPŠ) sa na ďalšom vzdelávaní pedagogických pracovníkov zúčastňujú predovšetkým tvorbou návrhov, koncepcií obsahu ďalšieho vzdelávania, vedeckými analýzami, expertízami a hodnotením efektívnosti foriem a projektov ďalšieho vzdelávania, poskytovaním najnovších vedecko-pedagogických a štatistických informácií u nás i v zahraničí, odbornou-metodickým usmerňovaním metodických centier a zariadení výchovného poradenstva a v spolupráci s vysokými školami aj realizáciou náročnejších foriem a projektov ĎVPP (najmä vedúcich pedagogických pracovníkov, školských inšpektorov a metodikov metodických centier). Odborno-metodické služby pre záujmovú mimoškolskú výchovu a prácu mládežníckych organizácií plní IUVENTA (predtým Dom detí a mládeže, pred rokom 1990 Ústredný dom pionierov a mládeže). Odborno-metodickú pomoc pre sieť školských a učiteľských knižníc poskytuje Slovenská pedagogická knižnica ako ústredné metodické stredisko pre túto oblasť činnosti škôl.

Služby pre ĎVPP, rozvoj pedagogickej teórie a praxe poskytuje aj SPN ako vydavateľstvo pedagogickej literatúry, vedeckých a odbornou-metodických časopisov a učebníc pre príslušné druhy škôl, zložky výchovy a učebné predmety (Pedagogická revue – predtým Jednotná škola, Rodina a škola, Predškolská výchova, Vychovávateľ, Technológia vzdelávania, Slovenský jazyk a literatúra v škole a Učiteľské noviny). V podmienkach bývalej ČSFR sa podľa jednotného celoštátneho systému tlače vydávali v Českej republike vedecké a odbornou-metodické časopisy s celoštátnou pôsobnosťou (Pedagogika – vedecký časopis ČSAV, Komenský, Socialistická škola, Odborná škola, Pracovná a polytechnická výchova, Estetická výchova, Telesná výchova mládeže, Výchovní poradce a odbornou-metodické časopisy pre vyučovanie cudzích jazykov, matematiku a prírodné vedy, napr. Cizí jazyky ve škole, Matematika ve škole, Rozhledy matematicko-fyzikální). Funkciu vydavateľstva pedagogickej tlače plnia v súčasnosti aj ÚIPŠ, ŠPÚ a ŠIOV, ktoré vydávajú vlastné štúdie, metodické materiály a odborné časopisy (Pedagogické spektrum, Academia).

3.3.3. Informačný systém škostva

Potreba účelového odborného pracoviska, ktoré by komplexne zabezpečovalo jednotný systém informácií rezortu školstva ako jeden zo základných predpokladov a prostriedkov zvýšenia efektívnosti riadenia, sa ukázala naliehavou už v 60. rokoch. Preto ministerstvo školstva schválilo a v roku 1969 zriadilo Ústav školských informácií ako ústredné rezortné pracovisko s celoslovenskou pôsobnosťou na zabezpečovanie vedeckého výskumu a koordinácie odvetvového, jednotného a komplexného informačného systému rezortu.

Rozvinutá informačná činnosť, bohaté zdroje informácií a vytvorené databázy pri využití vlastnej výpočtovej techniky a zároveň vysoká odborná i vedecká erudovanosť pracovníkov vytvorili podmienky, aby sa ústav stále viac podieľal na riadení školstva a jeho rozvoji tvorbou koncepcií a prognóz rozvoja školstva. Tieto tendencie v činnosti ústavu sa prejavili aj v jeho názve – Ústav informácií a prognóz školstva.

Do posledného desaťročia XX. storočia vstúpil ústav s vybudovaným informačným systémom, ktorý zabezpečoval zber a spracovanie relevantných informácií o školstve a ich poskytovanie do podoby tabuliek, ročeník, zoznamov, analýz i prognóz pre potreby rezortu, mimorezortných i medzinárodných organizácií.

Na jeho rozvoj mali významný vplyv meniace sa požiadavky rezortu na informácie, ktoré boli vyvolané snahou o lepšie a hospodárnejšie riadenie rezortu, zapájanie sa Slovenska do medzinárodných štruktúr a v neposlednom rade aj elektronizácia spoločnosti.

Súčasná koncepcia rezortného informačného systému historicky vychádza z koncepcie štátneho informačného systému a z Národného programu informatizácie SR z roku 1992, ktorý konkretizoval ciele a úlohy v oblasti informatizácie v zmysle Zásad štátnej politiky v oblasti informatizácie z roku 1991 a z Koncepcie rozvoja informačných systémov štátnej správy.

Keď zákonom NR SR č. 222/1996 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy došlo k zmene kompetenčných vzťahov k organizáciám regionálnej úrovne, táto skutočnosť zásadne zmenila vypracovanú koncepciu zabezpečenia rezortného informačného systému. Kým v predchádzajúcom období školské správy boli pripravované ako kvalifikované pracoviská na zabezpečenie lokálneho, prípadne regionálneho

zberu dát a čiastočne agregované údaje zasielali na vyššiu úroveň, v období od účinnosti zákona NR SR č. 222/1996 nastala stagnácia vývoja a fungovania rezortného informačného systému, informácie bolo potrebné zabezpečovať za sťažených a zložitých podmienok, lebo došlo k zúženiu právomocí odborov školstva OÚ a KÚ a k zmene aplikačného programového vybavenia na spracovanie informácií na regionálnych úrovniach. Uvedené rozhodnutie znamenalo o. i. aj stratu kvalifikovaných vyškolených pracovných síl na úrovni krajov a okresov a nasadzovanie nového programového vybavenia v súčinnosti s rezortom vnútra, ktorý sa stal koordinátorom informačného systému miestnej štátnej správy.

Súčasná štruktúra a obsah rezortného informačného systému zodpovedá súčasným štruktúram školstva a systému vzdelávania v Slovenskej republike, avšak vzhľadom na dynamiku vývoja spoločnosti a na meniace sa jej požiadavky, nespĺňa všetky potreby, vrátane moderného technického vybavenia.

Z analýzy koncepcie rezortného informačného systému z roku 1996, vyplynula požiadavka na vlastný informačný podsystem pre jednotlivé sekcie úradu Ministerstva školstva SR a jeho odborné útvary, t.j. informačný systém:

- /// o regionálnom školstve,
- /// o vysokom školstve a vede na vysokých školách,
- /// o ďalšom (mimoškolskom) vzdelávaní,
- /// o mládeži,
- /// v oblasti primárnej prevencie a závislostí,
- /// telesnej kultúry,
- /// ekonomiky a financovania školstva,
- /// o medzinárodnej spolupráci,
- /// o legislatíve.

Informačný systém o regionálnom školstve (IS RŠ) (predškolské zariadenia, základné školy, stredné školy, špeciálne školy a školské zariadenia) odráža stav a podmienky inštitúcií a organizáciu správnych štruktúr.

Informácie sa zabezpečujú zberom dát zo škôl prenosom na odbory školstva OÚ, KÚ a odtiaľ do informačného centra rezortu, kde vznikajú centrálné databázy:

- /// o školách a školských zariadeniach (výkony, informácie o žiakoch, ekonomika, pracovníci),
- /// o výchovno-vzdelávacom procese.

IS RŠ tak zabezpečuje komplexnú štatistiku oblasti.

Výstupy z IS RŠ formou ročeniek, analýz, adresárov a rôznych štandardných a neštandardných informačných výstupov a podkladov slúžia ako informačné podklady pre rozhodovanie v danej oblasti.

Informačný systém o vysokom školstve a vede na vysokých školách (IS VŠ) je podsystemom rezortného informačného systému, informačne zachytáva aj oblasť správnych štruktúr – školy, fakulty a pracoviská.

Databázy pre pokrytie oblasti vysokého školstva sú za:

- /// vysoké školy (výkony za školy, fakulty a pracoviská),
- /// zariadenia v pôsobnosti vysokých škôl,
- /// stav a podmienky vedy a výskumu na vysokých školách,
- /// študentov vysokých škôl,
- /// pracovníkov,
- /// zahraničnú spoluprácu,
- /// odbory štúdiá na vysokých školách.

Napriek tomu, že takmer každá vysoká škola má často už na úrovni fakúlt vybudovaný vlastný informačný systém, dnešný stav IS VŠ je z pohľadu RIS nepostačujúci a z hľadiska diverzifikácie a najmä s ohľadom na kreditné formy štúdiá dokonca nepoužiteľný. Vzhľadom na neexistujúcu právnu normu, ktorá by zabezpečovala informačnú povinnosť, a tým aj dodržiavanie záväzných ukazovateľov, štandardov a technológií ich spracovania, informácie nie sú vždy porovnateľné s požadovanými informáciami pre vyhodnocovanie kvality vysokoškolského vzdelávania v rámci EÚ, resp. s iným zahraničným porovnaním.

Vstupom do OECD sa stáva ešte akútnejšou potreba plnej kompatibility údajov za SR so štandardom UOE, t.j. definíciami a usmerneniami UNESCO, OECD a EUROSTAT-u. OECD zároveň preberá od EUROSTAT-u koordinačnú úlohu na zabezpečovanie validných reliabilných a komparabilných dát o vzdelávacom systéme SR. ÚIPŠ preto vstúpil do intenzívnej spolupráce s OECD so zámerom garantovať zber dát o vzdelávacom systéme SR podľa štandardu UOE.

Informačný systém o mládeži (ISOM)

Rezortný informačný systém zabezpečuje aj činnosti na úseku štátnej starostlivosti o mládež,

vrátane analytickej a výskumnej, po stránke informačnej, obsahovej i koncepcno-metodickej i z pohľadu platnej legislatívy. ISOM svojou činnosťou nadväzuje na činnosť sekcie štátnej starostlivosti v oblasti športu, detí a mládeže, pričom spolupracuje s ostatnými sekciami a odbormi MŠ SR, s okresnými úradmi, odbormi školstva a kultúry, s občianskymi združeniami a s ďalšími subjektami pracujúcimi v tejto oblasti; plní funkciu hlavného riešiteľa informačného systému v oblasti mládeže (pripravuje sa oblasť športu i prevencia závislostí). Spolupodieľa sa na činnosti v tejto oblasti s ostatnými ústrednými orgánmi štátnej správy, ktorých obsah z tejto oblasti je v ich vecnej kompetencii. Má plniť aj úlohu pri medzinárodnej spolupráci, výmene informácií, mobilite mládeže a podobne.

Oblasť štátnej politiky o mládeži predstavuje súhrn činností v prospech detí a mládeže v SR na jej ochranu a podporu, zlepšenie jej životných podmienok, podporu osobnostného rozvoja, plnohodnotného využívania voľného času, a pod. Výkon zabezpečujú viaceré ústredné orgány štátnej správy a koordináciu zo zákona vykonáva MŠ SR – oddelenie detí a mládeže. Úlohou Informačného systému o mládeži (ISOM) je podpora vrcholového riadenia a rozhodovania o mládeži, informovanosť riadiacich pracovníkov štátnej správy spadajúcej do kompetencie MŠ SR, zabezpečenie informovanosti sféry nadrezortnej, pracovníkov občianskych združení, informačných centier mládeže i všeobecnú informovanosť mladých ľudí.

Vznik, tvorba a spracovanie informácií v ISOM je rozčlenené na niekoľko hierarchických úrovní, pričom na centrálnej úrovni sa vytvára celoslovenská databáza informácií o subjektoch, činnostiach, projektoch, ekonomike a štatistike. Na nižších článkoch sa vytvárajú okresné, resp. základné informácie o činnosti subjektov na tejto úrovni. V základných mládežníckych a detských organizáciách (celoslovenské, resp. regionálne organizácie) vznikajú prvotné informácie dôležité pre zabezpečenie a vyhodnocovanie informácií o ich činnosti.

Informačný systém o telesnej kultúre

Táto oblasť doposiaľ nie je informačne zabezpečená hoci bola vypracovaná Obsahová koncepcia IS o telesnej kultúre, schválená v septembri 1998, z ktorej vyplynula požiadavka na analýzu stavu subjektov z pohľadu informačného a technického zabezpečenia. V súčasnosti sa zabezpečujú práce spojené so

štandardizáciou v tejto oblasti a príprava užívateľského programu.

Informačný systém v oblasti prevencie závislosti za rezort školstva

Tento systém sa pripravuje v zmysle požiadavky ministerstva školstva sekcie ZŠ, SŠ a ŠZ, zatiaľ je čiastočne zabezpečovaný v rámci ISOM. Súčasťou úlohy je výskum v tejto oblasti (názory a postoje) a informačná podpora pracovníkov – koordinátorov na úrovni okresu a kraja.

Informačný systém ekonomiky a financovania školstva (ISEFŠ)

Náplňou ISEFŠ ako súčasti RIS školstva je tvorba komplexných informácií o ekonomickom zabezpečení a financovaní výchovno-vzdelávacieho procesu pre operatívne a strategické riadenie rezortu. ISEFŠ je prierezový systém, čo znamená, že riešenie sa musí orientovať na všetky oblasti vzdelávania ako aj na ostatné služby nadväzujúce na vzdelávanie a spĺňať podmienku prepojitelnosti údajov do celorezortných výstupov, ako sú:

- ✦ financovanie vzdelávania v rámci predškolskej výchovy, základného a stredného školstva (regionálneho školstva, kde zriaďovateľom sú OÚ/KÚ a ostatné rezorty v oblasti učňovského školstva),
- ✦ financovanie vzdelávania na úrovni vysokoškolského štúdia a ďalšieho vzdelávania, vrátane financovania vedy a výskumu na VŠ,
- ✦ financovanie podporných služieb pre výchovno-vzdelávací proces v ostatných priamoriadených organizáciách.

Hlavnou úlohou je zabezpečenie monitoringu skutočného stavu financovania za hlavné okruhy ekonomiky, čo predstavuje zber a spracovanie informácií:

- ✦ o všetkých druhoch finančných prostriedkov pridelených na vzdelávanie z rozpočtu, ale aj z mimorezortných zdrojov (podsystem rozpočet a rozpočtové výkazníctvo),
- ✦ o skutočnom využívaní prostriedkov pridelených rozpočtom (podsystem informačných sústav – účtovníctvo, účtovné výkazníctvo a rozbor hospodárenia),
- ✦ o financovaní profesijnej vybavenosti rezortu (podsystem práce a miezd),
- ✦ o majetkovej vybavenosti rezortu školstva (podsystemy majetkovej evidencie – evidencie

hmotného investičného majetku – HIM, nehmotného investičného majetku – NIM, pasportizácia a celkové technické vybavenie),

- o financovaní ubytovacích, stravovacích a ostatných služieb v rezorte školstva.

Údaje z monitoringu na úrovni samostatnej jednotky (škola, školské zariadenie, vysoké školy, ostatné priamoriadené rozpočtové a príspevkové organizácie) v riadení rezortu sú podkladom pre vytvorenie databázy ekonomických hodnotových údajov na rezortnej úrovni. Prepojenie ekonomickej databázy na výkonové ukazovatele zo štatistickej výkonnej bázy dát poskytuje možnosť tvorby porovnateľných informácií na úrovni prepočtových ukazovateľov.

Informačný systém o legislatíve (IS L) je zameraný na poskytovanie informácií o legislatíve v SR a je dôležitým nástrojom na podporu činností odborných útvarov MŠ SR, predovšetkým odboru legislatívy, ale aj všetkých ostatných právnych subjektov rezortu. Informačné systémy o právnych predpisoch SR sú zatiaľ tvorené na profesionálnej úrovni komerčným spôsobom. Bolo by vhodné začleniť ich do RIS ako jeden zo základných podsystémov. Zatiaľ je možné používať systém ASPI, ktorý je prostredníctvom siete SANET dostupný všetkým rezortným pracoviskám.

3.4.

Postavenie a podmienky práce učiteľov

Kľúčový význam postavenia a funkcie učiteľa vo výchove a vzdelávaní sa v modernej pedagogike všeobecne uznáva. Jeho spoločensko-pedagogické poslanie je totiž oveľa širšie než iba bezprostredné vyučovanie, lebo svojou prácou pôsobí aj na osobnostný vývoj účastníkov vzdelávania ako aj na širšie politicko-spoločenské, kultúrne a ekonomické prostredie školy. Preto sa aj osobitne zdôrazňuje mimoriadny význam jeho širokého všeobecného a odbornopedagogického vzdelania a priaznivých pracovných podmienok na úspešnú školskú i mimoškolskú činnosť.

Medzinárodná Charta učiteľov prijatá Styčným výborom medzinárodných učiteľských federácií v roku 1954 a následne potvrdená Konferenciou UNESCO, Medzinárodným úradom výchovy a Medzinárodnou organizáciou práce roku 1966 v Paríži v prijatom Odporúčaní o postavení učiteľov komplexne definuje postavenie učiteľov ako výslednicu spolupôsobenia viacerých faktorov: osobnosti a profesionálneho profilu učiteľa, úrovne jeho vzdelania a dosahovaných výsledkov práce, pracovných podmienok a morálneho a ekonomického ocenenia učiteľského povolania ako rozhodujúceho činiteľa výchovy a vzdelávania.

Tento dokument stanovil zásady postavenia učiteľov tak, aby:

- bolo úmerné osobným a spoločenským potrebám a požadovanej úrovni vzdelania,
- učitelia požívali náležité spoločenské postavenie a vážnosť,

- pracovné podmienky zodpovedali nárokom výchovy a vzdelávania a zvyšovaniu jeho účinnosti,
- učiteľské organizácie sa zúčastňovali tvorby a realizácie školskej politiky.

Stanovili sa aj ďalšie konkrétne opatrenia týkajúce sa:

konceptie obsahu a určenia základných zložiek prípravy pedagogických pracovníkov:

- všeobecné štúdium,
- štúdium základov vied o výchove a vzdelávaní,
- špeciálne štúdium zvoleného aprobačného predmetu (odboru),
- praktické cvičenia vo vyučovaní a výchove mimo vyučovania;

požiadaviek na školy pripravujúce učiteľov:

- aby boli personálne vybavené vysokokvalifikovanými a skúsenými odborníkmi-pedagógmi,

- /// opierali sa o najnovšie výskumy a overené pedagogické experimenty, informovali o ich výsledkoch a prispievali tak k pokroku vo výchove a vzdelávaní,
- /// podnecovali a podporovali ďalšie vzdelávanie pedagogických pracovníkov a spoluvytvárali nadväzný systém vzdelávacích inštitúcií bezplatne prístupný všetkým učiteľom;

transparentného pracovno-právneho poriadku, ktorý zabezpečí:

- /// práva učiteľov nastúpiť a pracovať v zamestnaní zodpovedajúcemu dosiahnutému vzdelaniu a zodpovedajúce pracovné podmienky,
- /// zapojenie systému kontroly (inšpekcie) a metodické pomoci pri výkone povolania,
- /// spoluprácu učiteľov a rodičov a ostatných mimoškolských činiteľov výchovy a vzdelávania,
- /// slobodné stavovské združovanie učiteľov a rešpektovanie ich stanovísk a odporúčaní;

stanoví povinnosti učiteľov:

- /// usilovať sa dosahovať čo najvyššiu úroveň svojej činnosti,
- /// zúčastňovať sa výchovy mimo vyučovania, spoločenského a verejného života,
- /// povinnosť zamestnávateľov určovať pracovné podmienky a platy učiteľov po dohode s učiteľskými (stavovskými, odborovými) organizáciami;

stanoví sociálne zabezpečenie učiteľov:

- /// právny poriadok na dávky sociálneho zabezpečenia,
- /// osobitné pracovné a životné podmienky v odláhlých oblastiach a v sťaženom prostredí (ubytovanie, stravovanie, dochádzku do práce, úpravu pracovného času);

stanoví zásady odmeňovania:

- /// aby platy učiteľov zodpovedali významu učiteľského povolania,
- /// boli priaznivo porovnateľné s platmi iných povolaní,
- /// zabezpečili náležitú životnú úroveň a možnosti ďalšieho vzdelávania,
- /// vychádzali z platových tried (stupňov), objektívnych kritérií hodnotenia (kvalifikácie, dĺžky praxe, stupňa zodpovednosti) po dohode s odborovými organizáciami.

Aktuálnymi otázkami postavenia učiteľov sa zaoberali aj ďalšie medzinárodné konferencie, najmä:

- /// XXXIII. Konferencia UNESCO-BIE o výchove v roku 1971 o permanentnom a ďalšom vzdelávaní, o odmeňovaní podľa pracovných výsledkov, starostlivosti o učiteľov ako súčasť školskej politiky a systému správy školstva s možnosťou uplatnenia prvkov samosprávnosti, o zabezpečení pomoci začínajúcim učiteľom a o sociálnej dimenzii obsahu prípravy učiteľov vyplývajúcej z rozšírenej spoločensko-pedagogickej funkcie školy a nadväzných sociálno-výchovných služieb;
- /// Medzinárodná konferencia učiteľov vo Varšave v roku 1977 o rozšírenej spoločensko-pedagogickej funkcii školy a z nej vyplývajúcej koncepcie obsahu prípravy učiteľov;
- /// 40. Konferencia UNESCO-BIE v roku 1986 o potrebe rozvoja rozličných foriem ďalšieho vzdelávania učiteľov a vedúcich pedagogických pracovníkov, o potrebe a súčinnosti medzinárodných výskumov o postavení, nárokoch a podmienkach profilovania učiteľov v podmienkach modernej spoločnosti a pri vybavení škôl najnovšou didaktickou a výpočtovou technikou, o zabezpečení súčinnosti učiteľov s mimoškolskými sociálnymi partnermi v záujme prípravy absolventov pre potreby kultúrneho, spoločenského a hospodárskeho života;
- /// Svetová konferencia o vzdelávaní a Svetová deklarácia o vzdelávaní pre všetkých v roku 1990 o synergii, koordinácii a spolupráci činiteľov výchovy a vzdelávania, o nevyhnutnosti prijať zákony a opatrenia na jej zabezpečenie pri rozhodujúcej úlohe učiteľa a jeho spoločensko-pedagogického postavenia.

Ako je známe, Československo – a po ňom aj Slovenská republika – prijalo ustanovenia Charty učiteľov a Odporúčania o postavení učiteľov z roku 1966 i ďalšie závery a odporúčania UNESCO ako podklad a súčasť svojej školskej politiky a v roku 1976 ich zahrnuli do Projektu Ďalší rozvoj čs. výchovno-vzdelávacej sústavy a právne ich vyjadrili v školských zákonoch.

Odporúčania o postavení učiteľov a špecifickosti pedagogických povolaní boli preto premietnuté do Pracovného poriadku pre učiteľov a ostatných výchovných pracovníkov (1978, 1981, 1983,

1985, 1989), resp. čiastkove zahrnuté do iných noriem napr. o odmeňovaní, o miere vyučovacej a výchovnej povinnosti, o ďalšom vzdelávaní, o zabezpečení sociálnej starostlivosti alebo do vykonávacích smerníc k Zákonníku práce (1977). Pracovný poriadok vyjadril a vymedzil predovšetkým osobitosti a podrobnosti o pracovnom pomere pedagogických pracovníkov, podmienky vzniku alebo ukončenia pracovného pomeru, formy a spôsob hodnotenia pracovných výsledkov, práva a povinnosti pedagogických pracovníkov (vrátane vedúcich) a vymedzil sociálne vzťahy medzi nimi navzájom, i medzi nimi a zamestnávateľskými organizáciami, rámcovo, ale konkrétne stanovil pracovnú náplň jednotlivých kategórií pedagogických pracovníkov, formy spolupráce s odborovými organizáciami a napokon i povinnosti zamestnávateľských organizácií, najmä pri odmeňovaní, utváraní pracovných podmienok a starostlivosti o pracovníkov.

V súlade so zmenami výchovno-vzdelávacej sústavy a koncepcie obsahu vyučovania ako i s čiastkovými zmenami Zákonníka práce upravili sa aj požiadavky na odbornú a pedagogickú kvalifikáciu pedagogických pracovníkov (1972, 1975, 1985) a upravilo sa aj ich postavenie. Nadväzne na tieto zmeny uskutočnili sa aj koncepčné zmeny v systéme ďalšieho vzdelávania a v zmysle školského zákona č. 29/1984, § 51 sa príprava na vyučovanie a ďalšie vzdelávanie stalo pre pedagogických pracovníkov nielen právom, ale i povinnosťou.

Obdobne – v súlade s Odporúčaniami o postavení učiteľov zabezpečovalo sa aj odmeňovanie učiteľov podľa jednotných úprav ministerstva školstva (1972, 1974, 1975, 1977, 1978, 1979, 1980, 1984). Platová sústava bola založená na diferencovanom základnom plate (podľa druhu školy a školského zariadenia, druhu prác zatriedených do platových stupňov, dosiahnutého stupňa kvalifikácie, dĺžky praxe) a na príplatkoch k platu (za náročné práce a za osobitné pedagogické činnosti, funkcie výkonu podľa miery zodpovednosti, osobný príplatok a osobný plat, za prácu v sťažených pracovných podmienkach a pod.). Priemerná výška platov pedagogických pracovníkov však nedosahovala úroveň platov iných porovnateľných povolání.

Politicko-spoločenské a sociálno-ekonomické zmeny v spoločnosti a transformácia výchovno-vzdelávacej sústavy po roku 1989 vynútili si aj úpravy pracovnoprávných noriem, zmeny

Zákonníka práce, pracovného poriadku, systému odmeňovania, postavenia a právomoci odborových i stavovských organizácií, ktoré prirodzene, ovplyvnili aj spoločenské postavenie učiteľov.

Ministerstvo školstva rozhodnutím z 15. 12. 1989 síce zrušilo nevyhovujúce ustanovenia platného pracovného poriadku pre pedagogických pracovníkov z roku 1989, záväzky vyplývajúce zo sľubu pedagogických pracovníkov (podobne sa vykonala aj úprava pracovného poriadku pre pracovníkov vysokých škôl), čím sa po vecnej stránke ustanovenia pracovných poriadkov z roku 1989 v podstate nemenili, no realizovali sa čiastkové úpravy Zákonníka práce, upravili sa sociálne vzťahy medzi pracovníkmi a zamestnávateľmi, postavenie odborovej organizácie, právomoc vedúcich pedagogických pracovníkov (riaditeľov škôl a školských zariadení, školských inšpektorov) a najmä vytvorili sa samosprávne rady škôl, v ktorých mali pedagogickí pracovníci volených – delegovaných zástupcov.

V súvislosti s prebiehajúcimi zmenami výchovno-vzdelávacej sústavy, obsahu výchovy a vyučovania a jej vnútorného riadenia upravila sa aj miera vyučovacej povinnosti učiteľov a výchovnej práce ostatných pedagogických pracovníkov (nariadenia vlády SR z roku 1992, 1993, 1994), nanovo sa stanovili požiadavky odbornej a pedagogickej spôsobilosti pedagogických pracovníkov (1993, 1996, 1998) a koncepcia ďalšieho vzdelávania pedagogických pracovníkov (1996), v ktorých sa uplatňujú kvalifikačné požiadavky vyplývajúce zo zmien školského zákona č. 29/1984 a u vedúcich pedagogických pracovníkov zo zákona č. 542/1990 o štátnej správe v školstve a školskej samospráve, resp. aj zo zmien zákona o vysokých školách a zákona č. 386/1997 o ďalšom vzdelávaní.

Novou zásadnou zmenou v systéme odmeňovania pedagogických pracovníkov bolo zavedenie zákona č. 143/1992 o platoch a odmene za pracovnú pohotovosť v rozpočtových a niektorých ďalších organizáciách a orgánoch a jeho vykonávacie nariadenia vlády č. 249/1992, č. 169/1993 a č. 227/1992.

Zákon zavádza (s účinnosťou od 1. 5. 1992) 12 platových tried, ktoré zahŕňujú všetkých pedagogických pracovníkov (od predškolských zariadení až po vysoké školy a pracovníkov vedy a výskumu, vrátane vedúcich pracovníkov) podľa

náročnosti vykonávanej práce a požadovanej kvalifikácie a dĺžky praxe. Pracovníkovi vzniká nárok na základný plat vo výške platovej triedy a platovej stupnice, pričom vynikajúcemu pracovníkovi môže zamestnávateľ zvýšiť tarifný plat až o 100%.

Podľa vykonávacieho nariadenia vlády a katalógu prác a činností sa zaraďujú:

- /// učiteľky materských škôl do 6. až 8. triedy,
- /// učitelia ZŠ do 8. a 9. triedy a po vykonaní kvalifikačnej skúšky do 10. triedy,
- /// učitelia SŠ do 9. a po vykonaní kvalifikačnej skúšky do 10. triedy,
- /// vychovávatelia do 6. – 9. platovej triedy,
- /// majstri odbornej výchovy do 7. – 9. triedy,
- /// školskí inšpektori a metodici do 9. triedy,
- /// školskí psychológovia do 10. platovej triedy,
- /// učitelia vysokých škôl do 9. – 12. platovej triedy.

K základnému platu sa ponechala možnosť poskytovať osobitné odmeny (za splnenie mimoriadnych úloh, pri dosiahnutí jubilejného veku 50 rokov alebo pri odchode do dôchodku).

Zákonom bola vláda zmocnená osobitným nariadením stanoviť:

- /// stupnice platových taríf, mieru vyučovacej povinnosti učiteľov,
- /// katalóg prác a funkcií,
- /// výšku a podmienky poskytovania osobného príplatku,
- /// príplatku za riadenie,
- /// osobitné príplatky.

Minimálne platové triedy od 1. po 12. triedu sa v roku 1992 pohybovali v rozpätí od 2 200 do 5 700 Kčs, funkčné prídavky podľa stupňa a pôsobnosti riadeného útvaru od 300 do 6000 Kčs, pričom výkon vedúcej funkcie v škole sa započítava do miery vyučovacej (výchovnej) povinnosti. Mieru vyučovacej a výchovnej povinnosti vláda upravila nariadením roku 1992, 1993, 1994 a roku 2000 (žiaľ, z ekonomických dôvodov zvýšením úväzku).

V súčasnosti postavenie učiteľa po pracovnoprávnej stránke komplexne vyjadruje Pracovný poriadok pre pedagogických zamestnancov a ostatných zamestnancov škôl a školských zariadení z roku 1999. V podstate potvrdzuje v ňom doterajšie sociálno-právne, pracovnoprávne a stavovské podmienky ako boli

stanovené v súvislosti s realizáciou Odporúčaní o postavení učiteľa, realizácie zámerov školskej politiky a postupnej realizácie opatrení vyplývajúcich zo zákonných úprav výchovno-vzdelávacej sústavy, čím sa vytvorili priaznivé predpoklady na zblíženie a kompatibilitu práva v tejto oblasti školstva s krajinami Európskeho spoločenstva.

Žiaľ, hoci politické a sociálne premeny po novembri 1989 umožnili radikálne zmeny v podmienkach a postavení učiteľov, aspirácie, túžby a očakávania učiteľov sa nespĺnili, ba podmienky ich práce sa zhoršili. Princípy samosprávnosti škôl, ktorými sa mala výraznejšie zvýšiť účasť učiteľov na vnútro-školskom riadení a na spoločensko-pedagogickej správe a odborno-metodickom usmerňovaní sa nestretávali s porozumením. Odborové hnutie stratilo časť svojej členskej základne a v dôsledku nedostatočnej akcieschopnosti sa pri absencii profesijnej učiteľskej organizácie (komory) nedarí brániť a presadzovať záujmy učiteľov.

Slabé financovanie školstva (tabuľky 26 až 32 a príloha 19) sa odráža vo veľmi nízkych platoch učiteľov (tabuľka 33). Z hľadiska odmeňovania pracovníkov v jednotlivých rezortoch národného hospodárstva SR v porovnaní s EÚ patrí rezort školstva medzi najviac zaznávané rezorty. Priemerná mzda v školstve, ktoré má zo všetkých odvetví národného hospodárstva najviac vysokoškolsky vzdelaných pracovníkov, sa stala v decembri 1999 najnižšou zo všetkých rezortov národného hospodárstva a v rokoch 1989 až 2000 zaostáva za priemernou mzdou v národnom hospodárstve o 10 až 22%, pričom trend zaostávania sa neustále prehľbuje.

V porovnaní s platmi učiteľov v EÚ sú platy učiteľov v SR rádovo nižšie. Napr. v Nemecku bol v roku 1998 maximálny zárobok učiteľa strednej školy 16,5-krát vyšší, v Portugalsku 11,6-krát a vo Francúzsku 11,8-krát vyšší ako maximálny plat učiteľa strednej školy v SR. Pracovné úväzky učiteľov základných a stredných škôl v SR sú pritom vyššie ako vo väčšine štátov OECD i EÚ a ich pracovné podmienky oveľa horšie.

Mieru spoločenského ohodnotenia povolania vyjadruje pomer hrubého zárobku k hrubému domácomu produktu (HDP) na hlavu. Priemer pomeru platov učiteľov k HDP na hlavu je v štátoch OECD 1,4 – 1,6. To znamená, že plat učiteľa v štátoch OECD je o 40% až 60% vyšší ako HDP na hlavu v týchto štátoch. V SR bol tento pomer v roku 1997 u učiteliek materských

škôl iba 0,71, u učiteľov ZŠ 0,91, u učiteľov gymnázií 1,04, učiteľov SOŠ 1,02 a učiteľov vysokých škôl 1,23.

Takéto hrubé nedocenenie práce učiteľov v SR sa uskutočňuje pritom v období, keď o budúcnosti SR rozhodne kvalita vzdelania. Dôsledkom nedostatočného ocenenia práce učiteľov a nedostatočného financovania školstva je zhoršený stav školstva v SR. Učitelia (často tí najlepší) odchádzajú zo školských služieb. V súčasnosti až 34,78% vyučovacích hodín v základných a stredných školách sa odučí nekvalifikovane a v školstve pôsobí až 10% dôchodcov. V základných školách spĺňa kvalifikačné požiadavky iba 70,68% učiteľov, pričom v niektorých okresoch na prvom stupni pôsobí viac ako polovica nekvalifikovaných učiteľiek. V stredných školách je kvalifikovanosť vyučovania iba 68,96% a v špeciálnych školách dokonca iba 46,65%. Kvalifikovanosť vyučovania anglického jazyka v základných školách je iba 52,86%, nemeckého jazyka 58,78% (základnou podmienkou vstupu do EÚ je pritom aktívne ovládanie aspoň dvoch jazykov EÚ), občianskej výchovy 44,57%, etickej výchovy 55,51%, hudobnej výchovy 49,85%, technickej výchovy 58,74%, výtvarnej výchovy 53,03%, telesnej výchovy 60,85%, dejepisu 60,14%, zemepisu 61,52%.

Nepriaznivá je veková štruktúra učiteľov. Do školstva prichádza ročne iba 5,5% nových učiteľov a tých, ktorí odchádzajú do dôchodku, či iných zamestnaní, nemá kto nahradiť. Mnoho učiteľov aj s dlhšou učiteľskou praxou si popri učiteľstve hľadá ďalšie vedľajšie zamestnanie, ak chce svojej rodine zabezpečiť aspoň priemernú životnú úroveň a dať svoje deti študovať. Najmä nepriaznivé pracovné podmienky majú podiel na tom, že 90% učiteľov má záujem o výcviky na prekonanie stresu, 50% má zvýšený cholesterol, 30% problémy s krvným tlakom, 40% je neurotických a 20% opotrebovaných. Je len samozrejmé, že takáto situácia sa veľmi nepriaznivo odzrkadľuje na kvalite práce škôl. Ak má byť spoločenské ocenenie práce učiteľov rovnaké ako v štátoch OECD, bolo by potrebné zvýšiť platy učiteľov o cca 40 až 60%.

V prieskume urobenom na náhodne vybranej vzorke 1700 učiteľov základných a stredných škôl v SR (Turek et al. 1999) až 70,1% respondentov vyslovilo názor, že celková situácia v školstve (ich motivácia k práci, pracovná atmosféra, platové podmienky, výsledky výchovy a vzdelávania) je v súčasnosti horšia alebo oveľa horšia ako pred

novembrom 1989. Podľa prieskumu uskutočneného v novembri 1997 agentúrami IRIS a FOCUS je viac ako 74% mladých ľudí vo veku 15 až 25 rokov presvedčených, že úroveň školstva na Slovensku sa zhoršuje.

Aby sa zlepšili, žiaduce bude vykonať najmä tieto opatrenia:

1. udržať politicko-spoločenské, pracovnoprávne, sociálno-ekonomické a pedagogicko-organizačné opatrenia, ktoré sa na zabezpečenie postavenia učiteľov dosiaľ vykonali;
2. zabezpečovať špecifickosti postavenia učiteľov v meniacich sa sociálno-ekonomických podmienkach, najmä:
 - /// v pracovnoprávných normách, Zákonníku práce a v pracovnom poriadku pre pedagogických pracovníkov,
 - /// v systéme odmeňovania pedagogických pracovníkov,
 - /// v zabezpečovaní priaznivých pracovných a životných podmienok (v zabezpečovaní zdravotnej starostlivosti, v sociálnom zabezpečení, v zabezpečovaní ubytovania, stravovania, dovolenky a organizácii pracovného času);
3. v návrhu zákona o verejnej službe a v rámci zákona č. 143/1992 o odmeňovaní pedagogických zamestnancov, najmä:
 - /// zabezpečiť zvýhodnenú osobitnú stupnicu platových tried,
 - /// zabezpečiť výhodnejšie ocenenie pedagogickej práce a zaradenie do platových stupňov v zmysle Odporúčania o postavení učiteľov, „aby platy učiteľov boli priaznivo porovnateľné s platmi iných povolání“,
 - /// prijať a realizovať osobitné opatrenia na zabezpečenie životných podmienok najmä pre mladých začínajúcich učiteľov a pre učiteľov pracujúcich v sťažných pracovných podmienkach a v odľahlých oblastiach,
 - /// zabezpečiť osobitné príplatky alebo odmeny za vynikajúcu tvorivú odbornú-pedagogickú činnosť, za aktívnu výchovu mimo vyučovania a verejnú osvetovú spoločensko-pedagogickú prácu s mimoškolskými činiteľmi výchovy, za aktívnu účasť v pedagogickej samospráve (odborné-metodických komisiách, pedagogických radách, v poradnom zbore) a v spoločensko-pedagogických

samosprávnych orgánoch (v rade školy, v regionálnej školskej, resp. správnej rade školy, v samosprávnych orgánoch vysokej školy alebo v poradnom orgáne štátnej školskej správy);

/// zabezpečiť učiteľom zľavy na cestovnom a zvýhodnený nákup odbornopedagogickej literatúry a odbornometodických časopisov, resp. aj študijných materiálov príslušných vysokých škôl.

3.5.

Kvalita a výkonnosť škôl a školstva

3.5.1. Spôsoby hodnotenia výsledkov vzdelávania

V súvislosti so zmenou spoločensko-politických podmienok a organizačnými aj obsahovými zmenami v našom školstve intenzívne narastá záujem o spôsoby objektívneho, spoľahlivého a systematického merania a hodnotenia toho, ako funguje celý školský systém i jeho jednotlivé časti. Bez objektívnych a spoľahlivých spôsobov hodnotenia vzdelávania na všetkých úrovniach i z hľadiska jeho rozličných aspektov sú rozhodnutia a zásahy do výchovno-vzdelávacích aktivít zaťažené veľkým rizikom omylov. Preto sa problematika zisťovania stavu vzdelávania a úrovne výsledkov činnosti škôl dostala na začiatku 90. rokov na popredné miesto medzi úlohami, s ktorými sa mala čo najrýchlejšie vyrovnáť pedagogická teória i prax. Súbežným dôvodom týchto aktivít bolo i proklamované začlenenie nášho školstva do medzinárodného kontextu a v súvislosti s tým aj potreba monitorovať a hodnotiť výsledky slovenského školského systému v kontexte iných školských systémov. Vo svete sa totiž za uplynulé štvrtstoročie stala evalvácia vzdelávania dôležitou oblasťou pedagogického výskumu i spoločensko-politickej praxe. Pokročila od popisu javov k rozvíjaniu teórie hodnotenia výchovy a vzdelávania a efektívnosti vyučovania v nadväznosti na meniace sa vzdelávacie ciele a na vytváranie meracích a hodnotiacich nástrojov objektívneho zisťovania výsledkov výchovy a vzdelávania. Nesporným a nespochybniteľným sa stal základný účel vytváraného systému evalvácie – posudzovať kvalitu v závislosti od efektívnosti, poskytovať pomoc pri rozhodovaní o otázkach vzdelávania, sledovať nielen kontrolu obsahu, ale zohľadňovať aj kontrolu podmienok vyučovania a učenia, podporovať formatívne stránky vyučovacieho procesu, podchytiť pozitívne aj negatívne zmeny v rozvoji osobnosti žiakov i etapovitých výsledkov výchovno-vzdelávacieho

procesu na úrovni triedy, školy i celého systému. Zistenia a závery z nich vyplývajúce sa používajú na plánovanie a riadenie školskej politiky v tom najširšom význame.

Právny priestor na fungovanie pomerne decentralizovaného školského systému na Slovensku vytvoril už v roku 1990 zákon č. 542/1990 Zb. o štátnej správe v školstve a v školskej samospráve. V ňom sa objavilo nové chápanie poslania a realizácie hodnotenia a kontroly. Predovšetkým sa pokúsil oddeliť hodnotenie od kontroly a zároveň kontrolu od výkonného manažmentu. Časť kontrolných povinností prešla do pôsobnosti samosprávnych orgánov, časť povinne zabezpečoval zriaďovateľ a vznikol autonómny vonkajší kontrolný orgán – školská inšpekcia v novej inštitucionalizovanej podobe. Žiaľ, nedostatočne sa ošetrila potreba vyváženia proporcií medzi úlohou štátu na jednej strane a autonómie škôl na strane druhej. Väčšia miera autonómie škôl totiž znamená aj väčšiu rozdielnosť v ich konaní, a tým okrem opatrení, ktoré podporujú pozitívne činnosti, aj potrebu doplniť o zábrany negatívnych činností. V tomto rozdelení kompetencií školská inšpekcia má funkciu:

- /// *informačnú* s prioritným postavením pri vytváraní spätnej väzby v riadení kvality vzdelávania vo všetkých smeroch a na všetkých úrovniach,
- /// *evalvačnú* so zameraním na monitorovanie výchovno-vzdelávacích inštitúcií a foriem,
- /// *kontrolnú* s cieľom sledovať súlad s normami, ktoré upravujú podmienky výchovy a vzdelávania v školách všetkých zriaďovateľov, ktorí nemajú výnimku zo zákona, kontrolovať kvalitu riadenia i hospodárneho využívania zdrojov vo vyučovacom procese, ako aj dodržiavanie všeobecne záväzných právnych predpisov a napokon

➤ *pedagogickú* s osvetovou a podpornou úlohou pri využívaní pozitívnych poznatkov a s poistnou úlohou s diagnostickým charakterom pri zachytávaní negatívnych prejavov.

Pre napĺňanie tohto poslania však školskej inšpekcii chýbali prakticky až do ukončenia fungovania uvedeného modelu novelou spomínaného zákona v roku 1996 (ktorou sa autonómia školskej inšpekcie zlikvidovala transformáciou na súčasť novovytvárajúcej integrovanej štátnej správy) dva nevyhnutné „pracovné nástroje“ – celoštátne platné výkonové vzdelávacie **štandardy** a štandardizované **testy**, – ktoré by umožňovali naozaj objektívne meranie a posudzovanie kvality poskytovaného vzdelávania.

Medzitým došlo k čiastočnému zlepšeniu stavu v tom, že postupne vznikali (a ďalej vznikajú) vzdelávacie štandardy pre stále širšie spektrum stupňov a typov škôl i predmetov, ale naďalej absentuje tvorba zodpovedajúcich didaktických testov. Smutnou skutočnosťou tiež ostáva, že okrem týchto pedagogických prístupov sa prehliada fakt, že súčasťou hodnotenia efektívnosti vzdelávania sa stávajú tiež prístupy ekonomické a sociologické. Tie hodnotia nielen vynaložené náklady na vzdelanie, ale ich aj porovnávajú s dosahovanými zmenami kvalifikácie v populácii, s prípravou na nové spoločenské úlohy mladej generácie a pod. Táto tendencia je dôsledkom rastúcich výdavkov z verejných zdrojov. Súčasne je verejnosť nespokojná s úrovňou vzdelania niektorých absolventov, a rastú aj požiadavky nielen na vedomosti, ale aj na zručnosti a postoje jednotlivcov ako produktívnych členov spoločnosti. Nedostatočné rozpracovanie takýchto indikátorov vedie potom k prijímaniu rozhodnutí založených na hrubom ekonomickom diktáte bez dôslednejšej analýzy možných dôsledkov. Sprievodným javom tejto skutočnosti je tiež to, že pre nedostatok potrebných ukazovateľov je prakticky nemožné porovnávať ani kvalitu, ani výkonnosť nášho školského systému ako celku s inými školskými systémami. Aké-také medzinárodné porovnávanie získavame iba vďaka (metodicky) prispôsobujúcemu sa zberu štatistických údajov alebo účasťou na masových medzinárodných projektoch ako napr. TIMSS. Aj tu však nedostatok meracích nástrojov vedie niekedy namiesto potrebného zovšeobecňovania ku generalizácii, a tým aj ku skresľovaniu skutočnosti. Náznakom postupného zlepšovania môže byť fakt, že Slovensko sa zapája do aktivít IEA a OECD, ktorými sa monitorujú vzdelávacie

systémy väčšiny európskych štátov. Pozitívne je tiež to, že Slovensko participovalo na príprave dokumentu o indikátoroch kvality vzdelávania spracovanom pod gesciou GR Vzdelávanie a kultúra Európskej komisie v máji 2000.

Zatiaľ posledným pokusom o podnietenie vzniku objektívneho modelu hodnotenia a merania kvality a výkonu škôl a školských zariadení, ktorý by umožnil zisťovanie podmienok, stavu a úrovne výchovy a vzdelávania, ale i zdôvodnenie vynakladania finančných prostriedkov na vzdelávanie a na kvalifikované zásahy pri rozhodovaní o zmenách v školstve, je v poradí už šiesta novela spomínaného zákona č. 542/1990, prijatá v novembri 1999. ňou sa priamo zákonom zriaďuje nezávislá Štátna školská inšpekcia s rozšírenými kompetenciami (napr. sankčnými), ale i výraznou zodpovednosťou za objektivitu výkonu školskej inšpekcie. Štátna školská inšpekcia si na jednej strane sama spracúva plán inšpekčnej činnosti a vytvára jej metodiku, na druhej strane má však zákonom uloženú povinnosť každoročne na základe inšpekčných zistení predkladať správu o stave a úrovni výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike. Do života by sa tak mohla uviesť prax, už roky bežná v mnohých európskych krajinách, aby činnosť školskej inšpekcie smerovala k vytváraniu kritérií pre porovnávanie úrovne a kvality jednotlivých zložiek jestvujúceho školského systému. Školská inšpekcia sa pochopiteľne nebude môcť opierať iba o kvantifikovateľné údaje, ale musí smerovať aj ku kvalitatívnej analýze vyučovacieho procesu a jeho výsledkov, spojenej s kontrolou a hodnotením podmienok, za ktorých tento proces prebieha. Do systému merania kvality musí školská inšpekcia zabudovať aj posudzovanie klímy školy či školského zariadenia a jej vzťahov s bezprostredným „okolím“ školy – s rodičmi, s obcou, s „odberateľmi“ atď. Treba však zdôrazniť, že v súčasnosti akútnejším problémom je nedostatok odborníkov a nedostatočná infraštruktúra pre zber validných a reliabilných údajov o kvalite vzdelávania. Bez takéhoto zázemia môže byť napĺňanie zákonom stanovenej povinnosti hodnotiť stav vzdelávania ohrozované formálnosťou a nedostatkom analyzovania.

3.5.2. Úroveň a výsledky vyučovania

Slovenská republika sa po prvýkrát zúčastnila v roku 1995 širokoplošného merania úrovne vedomostí žiakov. Aktívna účasť Slovenskej republiky v Medzinárodnej asociácii pre meranie

výsledkov vzdelávania – IEA štúdiách, pomohla zvýšiť informovanosť slovenskej pedagogickej verejnosti o význame a metódach objektívneho merania výsledkov vzdelávacieho procesu a o možnostiach využitia získaných informácií pre zvyšovanie úrovne vzdelávania.

Hoci testy obsahovali spoločné úlohy pre matematiku a prírodovedné predmety, výkon žiakov sa robil oddelene pre matematiku a prírodovedné predmety. Do testovania boli zaradení žiaci siedmeho a ôsmeho ročníka základnej školy a analýza ich výkonu sa robila oddelene. Cieľová skupina v štúdiu TIMSS bola definovaná ako trinásťroční respondenti. Túto požiadavku splnilo v našom školskom systéme 73,2% žiakov siedmeho ročníka a 22,1% žiakov ôsmeho ročníka. V medzinárodnom porovnaní boli z tohto dôvodu slovenské výsledky viac ovplyvnené výkonom žiakov siedmeho ročníka.

A. Výkon slovenských žiakov v matematike

Štúdia TIMSS zistila veľké vedomostné rozdiely žiakov medzi jednotlivými krajinami. Slovenskí žiaci ôsmeho ročníka v medzinárodnom porovnaní sa svojim výkonom zaradili na siedme miesto v matematike.

Medzinárodný priemerný výkon žiakov ôsmeho ročníka v matematike bol 513 bodov. Priemerný výkon slovenských ôsmakov je 547 bodov, čo bola siedma najlepšia dosiahnutá hodnota. Výkon našich ôsmakov nadobúdal hodnoty z intervalu od 400 do 701 bodov.

Medzinárodný priemerný výkon pre siedmy ročník bol 486 bodov a naši siedmáci dosiahli priemerný výkon 508 bodov, čo je siedma najlepšia dosiahnutá hodnota.

Singapúr, Kórea, Japonsko, Hongkong, Belgicko (Flámske spoločenstvo) a Česká republika (v uvedenom poradí) sú krajiny, ktorých žiaci ôsmeho ročníka dosiahli lepší výkon ako slovenskí ôsmaci.

Priemerný výkon slovenských ôsmakov bol porovnateľný s výkonom žiakov z Holandska, Bulharska (tieto krajiny však boli v medzinárodnom porovnaní uvedené pod čiarou, pretože ich výber respondentov nebol stratifikovaný, a tak výkon ich žiakov nie je štatisticky porovnateľný s ostatnými testovanými krajinami) a zo Švajčiarska, Slovinska, Rakúska, Francúzska, Maďarska a Ruska.

Priemerný výkon našich siedmakov je porovnateľný s výkonom siedmakov z Českej republiky, Holandska, Bulharska, Rakúska a Francúzskeho spoločenstva v Belgicku.

Ďalším kritériom na porovnanie úrovne vedomostí žiakov bolo sledovanie, koľko percent zapojených žiakov danej krajiny sa svojou úspešnosťou riešenia úloh zaradilo medzi najlepšiu desatinu, najlepšiu štvrtinu a najlepšiu polovicu zo všetkých testovaných žiakov. Takíto žiaci sa označovali ako TOP žiaci.

Z nameraných údajov vyplýva, že medzi 10 % žiakov s najlepším dosiahnutým výsledkom v matematike (TOP 10%) je 12% slovenských ôsmakov, v najlepšej štvrtine (TOP 25%) je to 33% a medzi najlepšími 50% (TOP 50%) sa zaradilo 64% ôsmakov zo Slovenska. Slovenskí siedmáci v medzinárodnom porovnaní si viedli o poznanie horšie ako ôsmaci. V rebríčku TOP sa nechali „predbehnúť“ (v porovnaní s ôsmakmi) aj rovesníkmi z Maďarska a Ruska. Medzi najlepšími TOP 10% žiakov bolo 10% slovenských siedmakov, v najlepšej štvrtine ich bolo 31% a medzi najlepšími 50% sa dostalo 62% slovenských siedmakov.

Slovenskí ôsmaci, ktorí boli označení ako TOP 10%, dosiahli priemerný výkon 656 bodov. To znamená, že 12% slovenských ôsmakov dosiahlo výkon lepší ako 656 bodov. Dolná hranica priemerného výkonu pre ôsmakov zaradených do najlepšej štvrtiny žiakov bola 587 a pre TOP 50% ôsmakov bol dosiahnutý priemerný výkon 509 bodov.

Celková priemerná úspešnosť našich ôsmakov je 62%. Najlepšiu úspešnosť dosiahli ôsmaci pri riešení úloh z oblasti **zlomky a význam čísla – 66%**. Najhoršia priemerná úspešnosť 49% sa dosiahla v oblasti úmernosti.

Medzinárodná priemerná úspešnosť bola 55% pre vyšší ročník a 49% pre nižší ročník. Naši žiaci ôsmeho ročníka vo všetkých oblastiach matematiky dosiahli celkovú priemernú úspešnosť lepšiu ako bola medzinárodná. Celková priemerná úspešnosť slovenských siedmakov bola 54%. Ich najhorší priemerný výkon bol 41% z témy úmernosti.

Štúdia TIMSS ukázala, že dosiahnutý výkon chlapcov vo všeobecnosti bol lepší ako výkon dievčat.

Najlepšie výsledky dosiahli slovenskí žiaci pri riešení úloh, pri ktorých mohli použiť rutinné procedúry ako sú rôzne algoritmy, riešenie rovníc,

či používanie rôznych numerických operácií. Relatívne najhoršie výsledky slovenskí žiaci dosiahli pri riešení úloh, pri ktorých mali použiť najnižšiu vedomostnú kategóriu – vedomosť. Veľmi často to boli úlohy z geometrie.

Ukázalo sa, že naši žiaci majú nedostatočné skúsenosti s argumentáciou. Pri otázkach s tvorbou voľnej odpovede veľmi často udávali správny výsledok, ale bez dostatočného zdôvodnenia. Najobťažnejšie úlohy pre slovenských žiakov boli tie, v ktorých mali odôvodniť nesprávnosť postupu riešenia.

Na základe prezentovaných výsledkov možno konštatovať, že slovenský žiak v porovnaní s ostatnými krajinami má veľmi dobré matematické vedomosti.

Štúdia TIMSS ukázala, že dosiahnutý výkon chlapcov vo všeobecnosti bol lepší ako výkon dievčat. Na základe celkove prezentovaných výsledkov možno konštatovať, že slovenský žiak v porovnaní s ostatnými krajinami má pomerne dobré matematické vedomosti.

B. Výkon slovenských žiakov v prírodovedných predmetoch

Celková medzinárodná priemerná úspešnosť z prírodovedných predmetov bola 56%. Priemerná úspešnosť slovenských ôsmakov bola 59% a slovenských siedmakov 54%.

Najlepšie priemerné výsledky dosiahli žiaci v biológii (vede o živote). Medzinárodná priemerná úspešnosť pre ôsmakov bola 59%. Podobne aj naši siedmáci riešili úlohy z tejto oblasti najlepšie a dosiahli priemernú úspešnosť – 53%.

Slovenskí žiaci ôsmeho ročníka si najlepšie poradili s úlohami z fyziky. Tu bola ich priemerná úspešnosť riešenia 61%. Nasledujúca tabuľka uvádza namerané priemerné úspešnosti riešenia pre všetky merané oblasti pre slovenských ôsmakov a siedmakov.

Tabuľka 34:

Priemerná úspešnosť výkonov žiakov ZŠ v prírodovedných predmetoch (v percentách)

Tematická oblasť	ôsmaci	siedmaci
Zemepis	60	55

Biológia	60	56
Fyzika	61	55
Chémia	57	50
Životné prostredie	53	50

Zistené informácie charakterizujú slovenských učiteľov matematiky a prírodovedných predmetov vyučujúcich žiakov ôsmeho ročníka základnej školy takto:

79% žiakov učia matematiku ženy. Veková hranica učiteľa matematiky sa pohybuje v intervale od 40 do 49 rokov pre 50% žiakov. Len 7% našich žiakov učí matematiku učiteľ mladší ako tridsaťročný, ale až 22% žiakov má učiteľa matematiky staršieho ako 50 rokov.

Našich 37% ôsmakov učí prírodovedné predmety muž. 13% slovenských žiakov učí učiteľ mladší ako tridsať rokov, čo je o 6% viac ako to bolo pri vyučovaní matematiky.

Dĺžka praxe učiteľov bola škálovaná od 0 do 5 rokov, od 6 do 10 rokov, od 11 do 20 rokov a viac ako 20 rokov. Z údajov vyplýva, že najlepší výkon (556) u nás dosiahli žiaci, ktorých matematiku učili učitelia s pedagogickou praxou menej ako 5 rokov. Najslabší výkon (531) bol zaznamenaný u slovenských ôsmakov, ktorých učiteľ matematiky mal prax od 6 do 10 rokov. Tieto rozdiely však neboli štatisticky významné.

Priemerný vek slovenského učiteľa matematiky ôsmeho ročníka základnej školy je 43,3 rokov. Pravdepodobne je to žena (79% z nich). Dĺžka priemernej praxe našich učiteľov matematiky na základnej škole je 20,9 rokov. Z testovaných učiteľov 98% učí na plný pracovný úväzok a z celkového ich úväzku tvorí matematika 69%. Priemerný týždenný úväzok učiteľa matematiky je 23,1 hodín. Celkový počet hodín, ktorý odučí náš učiteľ matematiky za rok je 894,8 hodín. Slovenská republika sa zaradila v tomto testovaní medzi krajiny s priemernou mierou vyučovacích povinností učiteľa. Medzinárodný priemerný počet odučených hodín matematiky za týždeň bol 24,6 hodín. Veľmi podobná situácia bola zistená aj u učiteľov prírodovedných predmetov.

